

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA**

DIPLOMOVÁ PRÁCA

2010

Mária Demeová

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA

OBRAZ RÓMSKYCH OSOBNOSTÍ V MÉDIÁCH

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Študijný program: Aplikovaná sociálna práca

Školiace pracovisko: Ústav romologických štúdií

Školiteľ: PhDr. Pavol Sika

Nitra 2010

Mária Demeová

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED A ZDRAVOTNÍCTVA

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Bc. Mária Demeová
Študijný program: Aplikovaná sociálna práca (Jednoodborové štúdium, magisterský odbor II.st., externá forma)
Študijný odbor: 3.1.14 sociálna
Typ záverečnej práce: Magisterská záverečná práca
Jazyk práce: slovenský
Meno a priezvisko školiteľa: PhDr. Pavol Sika
Názov: Obraz rómskych osobností v médiách

Anotácia: Práca má preskúmať úlohu rómskej osobnosti v multikultúrnej modernej spoločnosti a to prostredníctvom analýzy masmédií. Z analýzy vyplynie nielen istý okruh preferovanej problematiky, ale aj okruh dominantných rómskych mediálne preferovaných osobností. Sústrediť sa pri tejto príležitosti na pojem osobnosť. Očakávam teda aj vytvorenie niekoľkých portrétov takýchto rómskych osobností. Prírodzene, tejto podstatnej úlohe bude predchádzať prehľad o doterajšom riešení danej problematiky a celkové vyhodnotenie súčasnej „rómskej“ situácie v slovenských médiách.

Školiteľ: PhDr. Pavol Sika

Oponent: Mgr. Jurina Rusnáková, PhD.

Ústav: URS- Ústav romologických štúdií

Riaditeľ ústavu: doc. PhDr. Rastislav Rosinský, PhD.

Dátum schválenia: 15.03.2010

.....

podpis

Ďakujem môjmu školiteľovi práce

PhDr. Pavlovi Sikovi

za cenné rady, odborné usmernenie, podporu a pomoc, ktorú mi poskytol pri vypracovaní
diplomovej práce.

ABSTRAKT

Demeová, Mária: *Obráz rómskych osobností v médiách* /Diplomová práca – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, Ústav romologických štúdií.- Školiteľ: PhDr. Pavol Sika

Cieľom práce je preskúmať úlohu rómskej osobnosti v multikultúrnej modernej spoločnosti a to prostredníctvom analýzy, ktorú sa autorka práce snaží predostrieť na základe analýzy z rómskych a nerómskych médií. Súčasťou práce je aj komparácia a prezentácia prevedená na základe vlastných portrétov rómskych osobností, ako aj článkov a rozhovorov priamo s týmito osobnosťami, ktoré sa vyskytli v rómskej i v nerómskej tlači. V prvej kapitole sa práca venuje teoretickým východiskám o čom média sú, v čom spočíva ich význam pre spoločnosť a tiež táto kapitola poukazuje na veľmi dôležitý pojem a to pojem osobnosť. Táto časť práce rozoberá osobnosť z rôznych vedeckých disciplín a pohľadov odborníkov a v neposlednom rade sa pozerá autorka v tejto kapitole aj na význam rómskej osobnosti. Kto ňou v spoločnosti je a kto je za osobnosť vnímaný.

V ďalšej časti práce sa autorka venuje tomu, akú úlohu zohráva rómska osobnosť v socializačnom procese, všeobecne v spoločnosti a najmä v médiách a tiež akú úlohu zohrávajú média pri prezentácii rómskej osobnosti.

V záverečnej časti sa už práca venuje konkrétnej analýze a diskurzu, ktorý je založený na analýze rómskych osobností v rómskych a nerómskych médiách. V podkapitolách poslednej časti práce autorka upozorňuje na portréty rómskych osobností v samotných rómskych médiách ako aj v slovenskej - majoritnej tlači.

Kľúčové slová:

Média, Osobnosť, Tlač, Analýza

ABSTRACT

Demeová Mária: The picture of Roma celebrities in media, University of Konstantin
Philosopher in Nitra. Institute of Romology studies, Faculty of social sciences and health
service - Director of final work: PhDr. Pavol Sika

The main goal of this diploma work is to research the role of Roma celebrities in the multicultural society through the analysis, which the author of this work spreads basically by the analysis of Roma and Non Roma media. Component of the work is comparison, presentation of basically presentation of own pictures of Roma celebrities, as well as articles, interviews directly with these celebrities, which were offered in Roma and majority press.

In the first chapter the author directs his attention to the theoretical resources about what media are, what is their meaning for the society and also this chapter shows, very important term, term of personality. This part of the work demount term of personality from different scientific disciplines and from views of authorities and on the last way look the author in this chapter on the importance Roma celebrity. Who is the celebrity in the society and who is by the society perceived as a celebrity. In the next part of the diploma work addresses author on the fact, what is the role of Roma celebrity in the socialization process, generally in the society and for all in media and also what role play media in the presentation of Roma celebrity.

In the final part, the diploma work attended attention on the concrete analysis and discussion which is based on the analysis Roma celebrities in Roma and non Roma media. In underchapters of last chapter of work, the author attended on pictures of Roma celebrities in Roma media and also in majority print..

Key words:

media, personality, print, analyse

OBSAH

ÚVOD	12
1 ZÁKLADNÉ VÝCHODISKOVÉ POJMY	14
1.1 Čo sú médiá a ich význam pre spoločnosť.	14
1.2 Kto je osobnosť	19
1.3 Kto je rómska osobnosť	22
2 MASMÉDIA A RÓMSKA OSOBNOSŤ	28
2.1 Rómske a nerómske médiá a ich úloha pri prezentácii rómskej osobnosti	29
2.2 Socializačná úloha osobnosti a jej úloha v spoločnosti	33
2.3 Ocenenia a rómske osobnosti	45
3 ANALÝZA OBRAZU RÓMSKYCH OSOBNOSTÍ V MÉDIÁCH	51
3.1 Ciele a otázky pre analýzu rómskych osobností v médiách	51
3.2 Klasifikácia a začlenenie rómskych osobností podľa ich profesie	52
3.3 Zhrnutie, výsledky z analýzy	56
4 DISKUSIA	59
4.1 Môj názor na otázku rómska osobnosť a médiá	59
4.2 Polemika, diskusia s psychológom Petrom Bakalárom .	63
ZÁVER	64
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV	65

ÚVOD

V súčasnej dobe sa zvyšuje úloha etno- emancipačného procesu v rómskej národnostnej menšine. V tomto procese zohrávajú významnú úlohu rómske osobnosti, ktoré buď naplnili svoju historickú úlohu / starší alebo už nežijúce rómske osobnosti /, ale i nové osobnosti, ktoré formujú multikultúrnu, modernú spoločnosť a tiež nové rómske generácie.

V tejto diplomovej práci chceme poukázať nato, že rómska osobnosť nemá význam len pre Rómov samotných a rozvoj ich národnostnej menšiny a tiež rozvoja identity ich národa, ale tiež, že tieto osobnosti majú celospoločenský význam v novej modernej multikultúrnej spoločnosti, ktorú je potrebné budovať a prispievať k jej budovaniu. Rovnako rómske osobnosti prispievajú k rozvoju hodnôt, ktoré majú všeobecnú platnosť i pre majoritnú spoločnosť. Ako zdroje používame literatúru, ktorá ukazuje osobnosť z hľadiska rôznych vedných disciplín.

Osobnosť študujú rôzne vedecké disciplíny. Medzi nimi majú význam pedagogika, psychológia a ďalšie dôležité spoločenské vedy. Študovať rómsku osobnosť je predovšetkým úlohou romológie. Keďže úloha rómskej osobnosti sa objavuje najmä v rómskych médiách, zvolila som si tieto médiá ako hlavný zdroj preskúmania významu a hlavných úloh osobností, ktoré sú tam prezentované. Pre analýzu, komparáciu medzi rómskymi osobnosťami budú porovnávané osobnosti na Slovensku a v Českej republike.

Na základe tohto štúdia sa snažím o analýzu úlohy rómskej osobnosti v rómskych médiách. Z týchto médií je možné na Slovensku čerpať najmä z existencie 20. ročného rómskeho periodika *Romano Nevo Ľil* a z internetového portálu Rómskeho mediálneho centra - MECEM. Pre komparáciu a obohatenie portrétov rómskych osobností na Slovensku a v Českej republike, využívam aj české rómske médiá a z nich sú zastúpené v tejto práci predovšetkým *Romano Voďi*, *Romano Hangos*, *Džaniben* a *ROME A*.

Význam týchto prameňov, ktorý pri skúmaní rómskej osobnosti nemôžeme vynechať má určite vedecký romologický časopis s názvom *Romano Džaniben*, ktorý vychádza v Českej republike od roku 1994. Čerpanie z českých rómskych časopisov a rómskych periodík dokladám pre objasnenie úlohy rómskej osobnosti na Slovensku, ktoré má svoj veľký význam z toho titulu, že práve väčšina rómskych osobností, o ktorých tieto periodiká píšú

pochádzajú a majú svoj pôvod na Slovensku.

V záverečnej diskusii svojej práce chcem poukázať na diskusiu medzi odborníkmi, ktorí si kladú otázku, kto je vlastne osobnosťou a kto je rómskou osobnosťou, a aké majú tieto osobnosti význam pre spoločnosť. Prezentujem tu tiež aj svoj vlastný osobný názor.

Analýza v rómskych médiách je potrebná, pretože poukazuje na jednej strane determinanty, ktoré tieto osobnosti ovplyvnili vo svojom vývoji a na druhej strane možnosti, ktoré týmto osobnostiam poskytuje súčasná doba a spoločnosť, ktorej najväčšou výzvou je budovať pozitívnu multikultúrnu spoločnosť.

1 ZÁKLADNÉ VÝCHODISKOVÉ POJMY

Média majú v spoločnosti veľký vplyv. Preto sú dôležitým prostriedkom nielen pre majoritnú spoločnosť, ale i pre majoritné obyvateľstvo a tiež pre národnostné menšiny. Medzi nimi tiež rómska národnostná menšina má právo na svoju vlastnú prezentáciu, presadzovanie svojej vlastnej politiky, svojej kultúry, svojho poňatia života, filozofie aj etiky. Zákony o právach národnostných menšín zaručujú tieto práva i legislatívnym spôsobom. Tiež v rámci vlády sú riadené inštitúcie, ktoré zaručujú práva rómskej národnostnej menšiny.

Výrazom dôležitosti mediálnej politiky vo vzťahu k rómskej národnostnej menšine je to, že existuje v rámci mediálnej štruktúry tiež Rómska tlačová agentúra dnes už Mediálne centrum MECEM, ktoré má svoje špecifické ciele, metódy a prostriedky k svojmu pôsobeniu. Okrem toho existuje i rómska národnostná tlač. Rómsku národnostnú tlač zastupuje na Slovensku predovšetkým jediné rómske periodikum s 20. ročnou tradíciou a to Romano Nevo ľil- rómsky nový list. Naším cieľom je preskúmať význam politiky presadzovania rómskych osobností v spoločnosti a ich prezentácia v rómskych a nerómskych médiách. Preto je potrebné najprv objasniť, čo sú vlastne média a aký význam majú pre spoločnosť. Súčasťou spoločnosti sú aj Rómovia, ktorí presadzujú svoje záujmy v spoločnosti tiež politickými prostriedkami. K tomu im účinne napomáhajú média. A tak bude logické, že zameriame svoju pozornosť na vzťah politiky a médií a aplikujeme tento vzťah na svoju zvolenú tému: Obraz rómskych osobností v médiách.

1.1 Čo sú médiá a ich význam pre spoločnosť

Média sú súčasťou masovej komunikácie. Od iných druhov komunikácie sa odlišujú používaním technických prostriedkov, pre ktoré sa zaužil pojem médium. Týmto médium sa rozumie tlač (noviny, časopisy, letáky, plagáty, knihy...), technické zariadenia umožňujúce vysielanie (rozhlas, televízia), prenášanie pohyblivého obrazu (film, video) alebo nepohyblivého (kresba, karikatúra, fotografia), médium akustického vyznenia (gramofónová platňa, kompaktný disk, zvuková páska) a tzv. nové média (káblový a satelitný rozhlas a televízia, video text alebo obrazovkový text – internet). (Charvát, Šeřčák, 1998, s. 5). Z týchto médií sme si pre svoju tému zvolili tlač a to rómsku a majoritnú tlač. Pre porozumenie úlohy tlače pri prezentácii rómskych osobností je potrebné

objasniť si pojem politika a jej vzťah k úlohe médií v spoločnosti. Politika je podľa Charváta a Šefčáka novodobý pojem, ktorý vznikol v 17.- 18. storočí. Vznikol v súvislosti so vznikom štátu. Definuje sa ako umenie riadiť. Neskôr sa tento pojem rozširuje na označenie činnosti jednotlivých spoločenských, záujmových skupín, politických strán, hnutí, organizácií, ktoré smerovali k dobytí, udržaniu a využívaniu moci. (Charvát, Šefčák, 1998, s. 5). Už z tohto významu politiky môžeme uvažovať o tom, aký zmysel má prezentovanie rómskych politických osobností v médiách. Pretože sú ľudia, ktorí presadzujú vo svojej práci záujmy rómskej národnostnej menšiny - politické, ale i kultúrne, ekonomické. Dôležité je tiež vedieť, že politika je štruktúrovaná a „zahrňuje proces (činnosť), inštitúcie, idey a ideológie. Tieto tri momenty tvoria dialektickú jednotu, vzájomne sa podmieňujú i vylučujú. Obsahom týchto troch momentov je:

- boj spoločenských skupín o presadenie ich záujmov v danom spoločenskom zväzku, teda o moc v štáte (medzi štátmi),
- formálne poistenie pozícií dosiahnutých v boji, keď novovytvorené alebo novo obsadené inštitúcie používajú iný inštrumentár riadiacich pák (ústava, zákony, zmluvy, koalície, pakty atď.),
- ideologické ospravedlnenie, argumentačné podloženie pozícií cieľových alebo už dosiahnutých (napr. naše pozície sú spravodlivé, prirodzené, kresťanské, historické, národné atď.)“ (Charvát, Šefčák, 1998, s. 5).

Porozumenie systému a štruktúry politiky je podľa nášho názoru dôležité aj pre novinára, ktorý píše o rómskych osobnostiach. Novinár by mal poznať dôvod, pre ktorý píše o určitej téme. K čomu jeho článok bude slúžiť v rámci ďalších príspevkov a v rámci celých novin- ich zamerania a úlohy. Je to určitá mediálna politika, ktorá je súčasťou politiky širšej, politiky presadzovania záujmov rómskej minority a nájdenia miesta v rámci širšej politiky štátu. Myslím si, že v Romano Nevo ľil túto mediálnu politiku držala veľmi dobre jeho dlhoročná šéfredaktorka Daniela Hívešová - Šilanová. Písanie o jednotlivých rómskych osobnostiach, ktoré v programe Romano Nevo ľil dlhodobo a cieľavedome presadzovala, malo a má svoj hlboký význam. Nielen pre presadzovanie a realizáciu

politiky ako takej (teda pre presadzovanie politických záujmov Rómov), ale i pre presadzovanie politiky kultúrnej, ekonomickej, sociálnej a spotrebiteľskej. Tieto politiky „v praxi politického riadenia jednotlivých sfér spoločenského života... sa realizujú predovšetkým v riadiacej činnosti štátu. V rámci jeho politického pôsobenia sa ako relatívne samostatné súčasti realizujú hospodárska, agrárna, sociálna, kultúrna politika a ďalšie. ... zárukou efektívneho riadenia jednotlivých sfér spoločenského života je vzájomné pôsobenie štátu a ďalších politických subjektov tvoriacich občiansku spoločnosť, ktoré vyjadrujú záujmy veľkých spoločenských skupín“. (Politológia, 2007, s. 25). Vidíme, že i v médiách rómskych je potrebné tento systém rešpektovať. Môžeme tiež cieľavedome využívať k prezentácii záujmov Rómov v rôznych oblastiach ich života. Preto sú tieto noviny štruktúrované do rubriek, z nich každá má svoje zameranie, novinári a spolupracovníci v nich sa dlhodobo venujú určitej téme, určitému politickému procesu v danej oblasti. K tomu potrebujú nielen informácie z agentúr slovenských a svetových, rómskych a nerómskych, ale i sami musia študovať dané problémy teoreticky a neustále sa vzdelávať a rozširovať svoj všeobecný rozhľad o aktuálnych témach ako aj tých menej aktuálnych. Ako napr. v prípade znalosti v rôznych oblastiach politiky, o ktorých sme písali vyššie, je dobré zoznámiť sa s týmito politickými sférami (vid napr. Politológia, 2007, s.24- 69: kapitola Miesto politiky v riadení spoločenských procesov). V médiách hrá veľkú úlohu prezentácia osobností. Ani rómske médiá nie sú výnimkou. Pretože osobnosti pôsobia ako vzor, je mimoriadne dôležité túto stránku osobností využiť i v rómskej mediálnej politike. Ľudia budú skôr veriť názorom rómskej osobnosti, ako by si čítali fakty o sociálnej, kultúrnej a inej politike. To je samozrejme tiež veľmi dôležité. Ale keď uvidia ľudia ako je prezentovaný rómsky spevák, že je vážený a má slovo i v majoritnej spoločnosti pre svoje umenie i charakterové vlastnosti, potom táto prezentácia pomôže posilniť identitu Rómov a zlepšiť ich situáciu v spoločnosti o mnoho viac ako nejaké dlhé odborné články o identite alebo politike. K tomu, aby však novinár napísal článok, ktorý by mal zmysel je potrebné bližšie sa zoznámiť s teoretickou otázkou, kto je osobnosť, čím sa vyznačuje „veľká“ osobnosť a kto je predovšetkým rómska osobnosť, ak hovoríme o rómskych médiách a o rómskej mediálnej politike v nich. O tom budeme hovoriť v ďalších častiach našej práce. Jedným z činiteľov, ktoré rómsku osobnosť charakterizujú, čo sa pokúsime ukázať ďalej, je schopnosť a presvedčenie, že je potrebné presadzovať záujmy predovšetkým svojej vlastnej komunity. Preto sa takáto osobnosť zoznamuje najprv s právami svojej menšiny a postupne cieľavedome sa ju snaží v rámci svojej profesie

presadzovať. Príkladom takej osobnosti je aj osobnosť PhDr. Františka Godlu. Ten pracuje v oblasti vzdelávania, publikoval aj v Romano nevo l'il, ale je tiež zapojený do presadzovania rovnoprávneho vzdelávania rómskych žiakov na úrovni Ministerstva školstva, ako vedúci komisie pre vzdelávanie rómskych komunít. Pretože sa budeme zaujímať aj o ďalšie rómske osobnosti v rôznych profesionálnych oblastiach, ukážeme, aké práva rómskej národnostnej menšiny títo ľudia presadzujú. Sú to predovšetkým práva zakotvené aj v Listine základných práv a slobôd. Za základ národnostnej menšinovej politiky považujeme Listinu základných práv a slobôd. V podmienkach stanovených zákonom, zaručuje všestranný rozvoj menšín, ich kultúry, právo združovať sa, vzdelávať sa, právo prijímať a šíriť informácie v jazyku menšín, participovať na veciach týkajúcich sa menšiny. Stanovené sú podmienky užívania jazyka menšín na verejnosti a v úradnom styku, formulovanie ich záväzkov, podpory v oblastiach ekonomického, sociálneho, politického a kultúrneho života. Okrem právneho rámca, ktoré zaručuje Listina základných práv a slobôd, zaručuje práva rómskej národnostnej menšiny aj ďalších menšín i Rámcová zmluva o ochrane národnostných menšín a tiež Doporučenie Rady Európy č.1201 z roku 1993(definícia národnostnej menšiny).

V tomto zmysle je národnostná menšina chápaná ako:

- Spoločenstvo občanov žijúcich na území republiky, ktorí sa odlišujú od ostatných občanov spravidla spoločným etnickým pôvodom, jazykom, kultúrou a tradíciami, tvoria početnú menšinu obyvateľstva a zároveň prejavujú vôľu byť považovaní za národnostnú menšinu, za účelom spoločného úsilia o zachovanie a rozvoj vlastnej svojbytnosti, jazyka, kultúry a zároveň za účelom vyjadrenia ochrany záujmov ich spoločenstva, ktoré sa historicky utvorilo.
- Príslušníkom národnostnej menšiny je občan Slovenskej republiky, ktorý sa hlási k inej než slovenskej národnosti a prejavuje pranie byť považovaný za príslušníka národnostnej menšiny spolu s ďalšími, ktorí sa hlásia ku rovnakej národnosti.

Štatút národnostnej menšiny má zásadný význam pre postavenie príslušníkov národnostnej

menšiny- ako po stránke legislatívnej, tak aj po stránke kultúrnej a spoločenskej. Ako inštitucionálne zabezpečenie práv rómskej národnostnej menšiny na úrovni vlády Slovenskej republiky zriadila vláda Úrad splnomocnenca pre rómske komunity. Príslušníci národnostných menšín môžu zriaďovať svoje vlastné organizácie bez obmedzenia. Tieto organizácie fungujú ako občianske združenia, ktoré svoju činnosť vyvíjajú ako neziskové mimovládne organizácie nezávisle od vlády či iného politického zoskupenia. Len niektoré národnostné menšiny zakladajú aj všeobecne prospešné spoločnosti alebo nadácie. Na národnostnom princípe boli založené aj politické strany a politické hnutia, v prípade rómskej národnostnej menšiny a to bola Rómska občianska iniciatíva. Na Slovensku sú založené i ďalšie rómske politické strany.....

Práva príslušníkov národnostných menšín, vrátane rómskej minority, môžeme uviesť prehľadne:

- Právo na slobodnú voľbu príslušníkov k národnostnej menšine, za ktorú nesmú byť diskriminovaní. Orgány verejnej správy nevedú evidenciu o národnosti a tiež ani o príslušnosti k menšine.
- Právo na združovanie v národnostných združeniach, politických stranách a v politických hnutiach.
- Právo účasti na riešené záležitosti národnostnej menšiny. Právo na užívanie mena a priezviska v jazyku národnostnej menšiny.
- Právo na zachovávanie, rozvoj a rešpektovanie kultúry, tradícií a jazyka národnostných menšín. Pre tento rozvoj vytvára štát podmienky a podporuje programy zamerané na divadlá, múzea, galérie, knižnice, dokumentačné strediská a ďalšie kultúrne inštitúcie a inú spoločenskú činnosť národnostných menšín.
- Právo na šírenie a prijímanie informácií v jazyku národnostnej menšiny. Štát podporuje vydávanie periodickej i neperiodickej tlače, a tiež rozhlasové a televízne vysielanie v jazyku národnostných menšín.
- Národnostné menšiny majú právo na výchovu a vzdelávanie v materskom jazyku v školách, v predškolských zariadeniach a školských zariadeniach- za podmienok, ktoré stanovujú právne predpisy. Tieto menšiny môžu tiež zriaďovať súkromné školy s vyučovacím jazykom menšiny, súkromné predškolské a školské zariadenia.

V prehľade o niektorých základných právach rómskej národnostnej menšiny sme chceli poukázať, aké práva môžu a dokonca musia presadzovať rómske osobnosti, ktoré chcú nájsť uplatnenie v spoločnosti v rámci svojej vlastnej kultúry. Pretože ak budeme chcieť ďalej ukázať, že človek je tvor spoločenský a nájde uplatnenie svojich poznatkov a schopností nielen v určitej profesii, ale tiež aj v určitej komunite, v určitom národe, kde sa narodil. V tomto zmysle sa budeme snažiť objasniť ďalej, aké rómske osobnosti majú svoju hodnotu, ktorá podľa Hancocka spočíva nielen v schopnosti profesionálnej, ale i v ochote presadzovať záujmy svojho národa (vid ďalej). Úloha rómskych médií, ale podľa môjho názoru i nerómskych médií, by mala spočívať v prezentácii týchto osobností ako pozitívnych vzorov a realizátorov záujmov rómskeho národa. V tom je zmysel života rómskych osobností ako indivídua i ako príslušníka určitého národa, jeho záujmu táto osobnosť presadzuje. Veľkosť tejto osobnosti závisí od toho, ako účinne a s akým presvedčením tieto záujmy presadzuje.

1.2 Kto je osobnosť

Pri tvorbe našej práce sa naskytá otázka, kto je osobnosťou. Pre vyriešenie tejto dilemy, môžeme voliť rôzne metódy. Prvou metódou môže byť výskum prameňov, v ktorých je osobnostiach písané, alebo na druhej strane sledovaním literárnej produkcie, ktorá je výsledkom činnosti sledovaných osobností. Frekvencia výskytu týchto prameňov sa môže stať kritériom, koho môžeme považovať za väčšiu či menšiu osobnosť. Problém je, že nie všetky osobnosti zanechávajú svoju tvorivú stopu v písomnej podobe. Niektoré osobnosti môžeme vidieť na filmovom plátne, na televíznej obrazovke, v školách ako učiteľov, v politike alebo v občianskej spoločnosti. Z tohto dôvodu je potrebné rozšíriť metódu výskumu konkrétnych osobností o metódu viac teoretickú. Znamená to, že použijeme systém vedných disciplín pre určenie toho, kto sa stal svojou životnou aktivitou osobnosťou. Z uvedených dôvodov použijeme vo svojej práci kombináciu oboch metód, spojenú s mojou vlastnou žurnalistickou skúsenosťou pri tvorbe článkov v rómskych novinách s témou rómske osobnosti. Na základe mojich vlastných skúseností a analýzy rómskej tlače uvedieme v našej práci prehľad najvýznamnejších rómskych osobností, o ktorých bolo písané v rómskych novinách, predovšetkým v Romano Nevo ĩil a v ČR v Romano Vodi. / ďalšia časť práce a príloha/. Na základe tohto výskumu a s pomocou

teórie osobností vymedzíme tiež, čo znamená pojem rómska osobnosť. Týmto problémom sa budeme zaoberať v nasledujúcej kapitole. Pri analýze problematiky rómskych osobností a ich významu v rómskych aj nerómskych médiách je potrebné vychádzať z teoretického ujasnenia, kto je vlastne osobnosťou. Pre vymedzenie toho, kto je osobnosť niekedy existujú rôzne kritéria. Podľa jednotlivých vedných disciplín a predovšetkým podľa psychológie a pedagogiky, je každý človek osobnosťou. V jeho osobnosti sa stretáva celý jeho vonkajší a vnútorný svet. Je to zložité pochopiť zvlášť ak pričleníme k tomuto svetu ešte aj etnický rozmer. Touto etnicitou v našej práci rozumieme rómsku identitu, ktorá je vyjadrovaná hlbokou rómskou kultúrou, ktorú odborníci v romológii označujú ako ROMIPEN. Touto otázkou sa budeme podrobnejšie zaoberať v nasledujúcej kapitole. Teraz budeme sledovať systém vedných disciplín, ktoré môžeme použiť pre rozbor problematiky osobnosti človeka. Vedné disciplíny, ktoré k tomu potrebujeme môžeme vymenovať:

1. pedagogika a jej disciplín
2. psychológia a jej disciplíny
3. náuka o národnostných menšinách ako je napr. romológia a jej disciplín
4. ďalšie spoločenské vedy, ktoré sa zaoberajú otázkami človeka a spoločnosti

V týchto spoločenských vedách nám môžu pomôcť aj vedné odbory ako sú:

1. Politológia
2. Sociológia
3. Filozofia
4. Kultúrna antropológia

Naším cieľom v tejto kapitole bude využiť vedné disciplíny k stručnému vyjadreniu toho, čo rozumieme pod pojmom osobnosť. Nekladíme si za cieľ odpoveď vyčerpávajúcu, ale náš rozbor nám bude slúžiť k riešeniu ďalšej otázky v nasledujúcej kapitole: kto je rómska osobnosť? Osobnosť je rozoberaná vo všeobecnej pedagogike i vo všetkých jej disciplínach. Pre našu tému si vyberieme otázku osobnosti, ako ju chápe sociálna pedagogika. A touto otázkou sa zaoberala Jolana Hroncová v publikácii Sociálna

pedagogika (Hroncová, Emmerová, 2004, kapitola 6, s. 66 – 78).

Na základe jej rozboru uvedieme problematiku socializácie osobnosti, otázky charakteristiky osobnosti a jej vývoja v ontogenéze človeka. Profesorka Hroncová na základe sociológa I. S. Kona (Kon, 1971), definuje človeka ako ľudského jedinca a predstaviteľa biologického druhu. Pojem jedinec vyjadruje človeka ako jedinečného predstaviteľa určitého celku, resp. sociálnej skupiny, ktorej je súčasťou. Pojem individuum (individualita) vyjadruje súbor zvláštnych a špecifických vlastností, ktoré odlišujú človeka od ostatných ľudí.

Pojem osoba označuje konkrétneho ľudského jedinca... Aj pojem osobnosť je mnohoznačný. Na jednej strane znamená konkrétneho jedinca (osobu), ako subjekt činnosti, v jednote jeho individuálnych vlastností (jedinečné) a jeho sociálnych rolí (všeobecné). Na druhej strane chápeme osobnosť ako “sociálnu vlastnosť“, ako súhrn v ňom integrovaných sociálne významných rysov, ktoré sa utvorili v procese priamej a nepriamej interakcie druhej osobnosti z ostatnými ľuďmi.“ (Hroncová, Emmerová, 2004, s. 66)

Uvedená definícia osobnosti nám dáva možnosti neracionálne postihnúť i osobnosť individua, ktorý je príslušníkom rómskej národnostnej menšiny. Osobnosť Róma vystupuje nielen ako konkrétny ľudský jedinec, ale vystupuje tiež vo väzbe na skupinu a na svoj národ.

Jednota jeho individuálnych vlastností a jeho sociálnych rolí je ovplyvnená jeho etnickou príslušnosťou. V tomto zmysle chápeme rómsku osobnosť ako “sociálnu vlastnosť“, ako súhrn sociálne významných prvkov, ktoré sa vytvorili v interakcii s druhými osobnosťami a ostatnými ľuďmi z rómskej komunity a tiež s osobnosťami a ostatnými ľuďmi z majoritnej spoločnosti. S charakteristikou osobnosti súvisí i jej historický rozmer. Osobnosťou ako píše J. Hroncová, “osobnosťou“ sa človek nerodí, ale sa ňou stáva priebehu individuálneho života. Prostredníctvom procesu socializácie sa uskutočňuje aj postupná “personalizácia“ ľudskej bytosti, rozvoj integrácie a identity, vlastného “JA“ človeka“. (Hroncová, 1996)

Tento historický rozmer je dôležitý aj pre pochopenie definície rómskej osobnosti. Každý Róm ako osobnosť je vradený do individuálnej aj celkovej histórie. Psychológia vymedzuje túto súvislosť ako ontogenetický (individuálny) a vývoj historický(vývoj celej

spoločnosti). Z tohto hľadiska pre skúmanie rómskych osobností dôležitá znalosť individuálnych osudov Rómov a tiež historický vývoj celého rómskeho národa. V tomto vzťahu je možné nájsť hodnôt, ktorá určuje kto je rómskou osobnosťou, kto je osobnosťou a kto je veľkou rómskou osobnosťou.

1.3 Kto je rómska osobnosť

Na základe nášho rozboru ktorý smeroval k definovaniu osobnosti vo všeobecnej podobe môžeme pristúpiť k riešeniu otázky, kto je rómskou osobnosťou a aký majú tieto osobnosti význam pre rómsku národnostnú menšinu a v širšom meradle aj pre celú spoločnosť.

V tomto smere, nám môže pomôcť analýza publikácií rómskych autorov, ktorí píšu o rómskych osobnostiach. Medzi nimi zaujala dôležité miesto publikácia Iana Hancocka s názvom „My rómsky národ“. (Ian Hancock, 2005). Dôležitá je kapitola, ktorá sa týka rómskych osobností vo svete. V tejto kapitole uvádza Ian Hancock aj niektoré rómske osobnosti aj zo Slovenska. Je to napríklad Elena Lacková, alebo z Českej republiky Vera Bíla... Pre našu potrebu uvedieme prehľad niektorých rómskych osobností, ktoré Hancock uvádza

Sidonie Adlerberg – rómka zo Sintov, zahynula v Osvienčime- Birkenau a bol o nej natočený dokumentárny film v roku 1991

Carmen Amaya – sa narodila 2. novembra 1907 v meste Somorrostro pri Barcelóne. Bola flamenco tanečnica a speváčka rómskeho pôvodu. Tancovala od svojich 4 rokov. V roku 1929 debutovala v Paríži. V roku 1936 sa presťahovala do Ameriky, kde išla kvôli natáčaniu niekoľkých filmov. Medzi inými natočila Rómeo a Júlia adaptáciu Los Tarantos a krátky film Danzas Gitanas (Gypsy Dancers.) Bola pozvaná k prezidentovi Franklinovi Rooseveltovi tancovať do bieleho domu v roku 1944 a tiež k Harrym S. Trumanovi v roku 1953.

Valentin Bagalenko - člen divadla ROMEN, spevák a krasojazdec z Ukrajiny

Janosz Balasz – rómsky naivný maliar. Narodil sa v Also Kubin v Maďarsku a jeho výtvarné nadanie objavili profesionálni maliari. Sám začal maľovať originálne symbolicko - expresionistické obrazy, ktoré sa preslávili nielen v jeho samostatných výstavách, ale aj na spoločenských výstavách rómskych umelcov (napríklad v roku 1979 v Budapešti a potom v niektorých ďalších maďarských mestách.) V jeho obrazoch sa prelínajú jeho vnútorné vízie so svetom cigánskych rozprávok a skutočností.

János Bihári – Najväčší huslista Maďarska v prvej polovici 19. storočia.. „, napísal o Bihárovi jeho životopis Ervin Major. Bihárovým husľovým umením bol očarený aj skladateľ Franz Liszt, ktorý povedal: „ Tóny, ktoré vydávajú jeho čarovné husle, dopadajú na náš očarený sluch ako slzy...“ Bihári hral so svojou kapelou vo Viedni pri cisárskych hostinách a pri štátnych oslavách. Jeho celý život popísal Balin Sarosi v knihe Zigeunermusic vydanéj v Budapešti v roku 1971.

Vera Bíla - speváčka v Českej republike, spievala so skupinou KALE, účinkovala v Európe a Severnej Amerike. Vydala niekoľko komerčných nahrávok a bol o nej natočený dokumentárny film pod názvom Čierna, biela a vo farbe / 1998/.

Charlie Chaplin - sa narodil 16.4.1889 v Londýne. Jeho obaja rodičia Charles a Hannah pracovali ako úspešní koncertní hudobníci. Ako Chaplinov syn, menovec, v biografii svojho otca doslova popisuje: „My grandmother had Gypsy blood always French or Spanish- inherited from her mother. My father has always been inordinately proud of that wild Romany blood.“ „Moja stará mama mala rómsku krv, francúzsku alebo španielsku, ktorú zdedila po svojej mame. Môj otec bol vždy nadmieru hrdý na svoju divokú rómsku krv.“ www.romea... Chaplinova matka bola obsadzovaná speváčkou a pianistkou so pseudonymom Lily Harley. Bola tiež aj členkou populárnej hereckej spoločnosti Gillberta a Sullivana v Anglicku. Chaplinov otec matku v priebehu jeho útleho detstva opustil, aby odišiel na veľké turné do Spojených štátov . Keď mal Chaplin 5 rokov, zastúpil po prvýkrát svoju matku na koncertných pódiami, kedy jej tesne pred predstavením zlyhal hlas. Od tej doby začal vystupovať stále častejšie a už vo svojich ôsmych rokoch začal cestovať s predstavením pod názvom Osem lancashirských chlapcov. Svoj prvý film „ Chaplin si zarába na živobytie“ (Making and living) natočil v roku 1914. Za svoju pomerne dlhú filmovú kariéru natočil Chaplin devädesiat filmov. Za vrchol jeho tvorby sú považované filmy Chaplin hasičom (The Fireman, 1916), Chaplin vystaňovalcom (The Immigrant, 1917), Chaplin strážcom verejného poriadku (Easy Street, 1917) a Chaplin odhadcom v zastávni (The Pawnshop, 1916). Poslednou snímkou, v ktorej sa mihol v úlohe herca je film z roku 1967 Hrabanka z Hongkongu. (A Countess from Hong Kong). Charlie Chaplin bol v roku 1975 britskou kráľovnou pasovaný do postavenia rytiera. Na štedrý deň o dva roky neskôr zomrel v spánku vo švajčiarskom meste Vevey.

William Clinton - bývalý prezident Spojených štátov amerických v rokoch 1993- 2001. Je potomkom brata rómskeho lídra Charlesa Blytha, ktorý bol korunovaný za kráľa škótskych

cigánov roku 1847.

Tera Fabianová – Narodila sa v Československu v roku 1930. Je to rómska spisovateľka, ktorý žila v Prahe. Je považovaná za zakladateľku rómskej literatúry v bývalom Československu. V jej tvorbe jej pomáhala Milena Hubschmanová.

Tony Gatlif – sa narodil ako Michel Dahmani 10. septembra 1978 v Algerii. Je francúzskym filmovým režisérom rómskeho pôvodu a tiež pôsobí ako skladateľ, herec, producent. Po svojom detstve v Algerie Gatlif opustil Francúzsko v roku 1960 a nasledoval Algerianskú vojnu nezávislosti. Gatlif sa pokúšal niekoľko rokov dostať do filmového priemyslu. Hral v niekoľkých divadelných produkciách až do režirovania prvého filmu *La Tête en ruine*, v roku 1975. V roku 1979 pokračoval *La Terre au ventre*, príbehu *Algerian War of Independence*. Od roku 1981 práca od názvom *Corre, gitano*, ktorá bola zameraná na Rómov v Európe z ktorých sám pochádzal. Po výrobe *Gaspadr et Robinson* v roku 1990, Gatlif strávil 1992 a 1993

Tomáš Holomek - prvý rómsky právnik v bývalom Československu. Pochádzal z rómskeho tábora pri Svatoboriciach pri Kyjove, kde sa narodila v rodine konského handliara. Jeho otec bol i vajdom tohto tábora a bol rovnako ako jeho matka negramotný. Vďaka nadaniu i vlastnej pýche sa stal Tomáš Holomek prvým rómskym študentom pražskej Univerzity Karlovej v Prahe, na ktorej študoval právnickú fakultu. Dlhé roky pracoval v rómskom hnutí, v roku 1969 sa stal predsedom novo založeného Zväzu Cigánov- Rómov a bol poslancom Národného zhromaždenia ČSSR.

Miroslav Homolek – sa narodil tiež vo Svatoboriciach pri Kyjove na južnej Morave a pokračoval v šľapajach svojho strýka Tomáša Holomka, ktorý bol pre neho veľkým vzorom. Vyštudoval vysokú školu sociálnu v Brne a neskôr sa stal doktorom spoločenských vied. V roku 1969 sa stal predsedom novo založeného Zväzu Cigánov- Rómov. V rámci svojej profesie sa celý život venoval rómskej otázke a publikoval túto tému niekoľko odborných statí.

Žarko Jovanovič – srbský hudobník, ktorý napísal rómsku hymnu *Gelem, gelem*. Je autorom niekoľkých gramofónových platní a nahrávok .

Elena Lacková – rodená (Doktorová) sa narodila 22. marca v roku 1921 vo Veľkom Šariši a zomrela 1. januára 2003 v Košiciach. Bola rómska spisovateľka a dramatička, autorka literatúry pre deti a mládež. Vzdelanie získala vo Veľkom Šariši, neskôr v rokoch 1963-

1969 diaľkovo študovala Filozofickú fakultu Karlovej Univerzity v Prahe. Stala sa prvou rómskou ženou zo Slovenska, ktorá absolvovala vysokoškolské štúdium, aj keď začala študovať až vo veku 42 rokov. V rokoch 1949 – 1951 pôsobila ako osvetová pracovníčka rómskych obyvateľov v Prešove, od roku 1961 pracovala v kultúrnom stredisku v Ústi nad Labem v Čechách, v rokoch 1969- 1973 pôsobila vo Zväze Cigánov- Rómov v Prahe, v rokoch 1976- 1980 v kultúrnom stredisku v Lemešanoch a od roku 1980 žila na dôchodku v Prešove. Písala verše, rozprávky, poviedky a divadelné hry v rómčine, čím sa stala prvou rómskou spisovateľkou na Slovensku. V roku 2000 ju prezident Rudolf Schuster vyznamenal štátnym vyznamenaním Ľudovíta Štúra III. triedy.

Leksa Manuš – (Alexander Bluginf)- básnik a prekladateľ narodený v Moskve v roku 1949. Preložil indickú klasiku Ramayana do rómčiny. Vyšla v Indii v roku 1990.

Zeferino Jimenéz – Katalánsko na severovýchode Španielska, neďaleko francúzskych hraníc – rodný kraj syna španielskych kočovníkov – Rómov, ktorí sami seba nazývajú Kale alebo Kalosi. (Kalo znamená v rómskom jazyku čierny.) Ešte donedávna boli v katalánskej provincii Lérida známe štyri miesta, kde sa kočovníci zvykli zastaviť a na istý čas usadiť. Jednou z nich bola aj dedinka Benavente de Segritá. V auguste 1861 sa tu na nejaký čas usadil aj kočovník Juan Jiménez, ktorého prezývali Tisch, s manželkou Jozefou Mallovou. Tu sa im narodil prvorodený syn. V Španielsku je zvykom dať dieťaťu meno po oboch rodičoch, a tak chlapec dostal meno Jiménez Malla. No rodičia chceli, aby ich dieťa bolo pokrstené. Preto otec Tisch prešiel viac ako tridsať kilometrov, až do mesta Fraga v Aragónsku, kde farár v kostole San Pedro dieťa pokrstil. Podľa dobovej tradície dostal meno svätého, ktorý pripadol na deň jeho krstu – 26. 8. 1861 bolo Zefirína (po španielsky Cefferino). Celé meno chlapca teda znelo – Zefirín Jiménez Malla.

Mateo Maximoff – bol význačný rómsky spisovateľ narodený v Barcelone, ktorý väčšinu svojho života prežil vo Francúzku. Je autorom 11 kníh. Prvá z nich bola román Sudba Ursitorov, ktorý vznikol za zaujímavých jeho vlastných životných okolností. V roku 1937 ho 20. ročný Maximoff napísal vo väzení na popud svojho právnik, ktorý vzápätí nadšene odporučil parížskemu nakladateľstvu Flammarion ako „ prvý cikánsky román prvého cigánskeho autora“, a peniaze od nakladateľstva potom pomohli Maximoffovej rodine počas druhej svetovej vojny prežiť v internačnom tábore. Príbeh Róma Arnika, jeho život je rozhodnutím mýtických Ursitorov spájať s ohoreným kusom dreva, sa odohráva v Rumunsku v blízkosti neurčenej historicky epoche a to na pomedzí sveta kočovních

Rómov a sveta “bielej“ väčšiny. Maximoff v románe spracoval rómsku legendu do košatej histórie osvetľujúcej mnoho z povier a zákonitostí vlastného národa a úsporným štýlom pripomínajúcim naivné obrazy lieči tragédiu, ku ktorej dospel ten, kto sa pokúsi tieto nepísané zákony porušiť.

Cinka Panna – husľová virtuózka, prímáška preslávenej kapely. Narodila sa na území dnešného Slovenska v obci Gemer pri Rožňave. Pochádza z rodu významných rómskych primášov, lebo jej strýkovi po otcovej strane je pripisované autorstvo písania Rákocziho žalm. Rákoczi дума atd. Mnoho literátov a hudobníkov, predovšetkým maďarských z Panny Cinky urobilo vo svojich dielach hlavnú hrdinku (Mór Jókai, Zoltán Kodáli, Endre Dosza atd..)

Esma Redžebová – Macedónska Rómka, vokalistka, skladateľka piesní a humanitárka narodená v Skopje. Počas svojho života koncertovala na viac ako 8000 koncertoch v 30 krajinách sveta so svojim manželom Stevom Teodosievski s ktorým si adoptovala 47 detí a podporila desiatky humanitárnej práce. Jej vlastná profesionálna umelecká práca zahrňuje 108 singlov, 20 albumov a 6 filmov.

Ian Hancock ukazuje vo svojej publikácii osobnosti a ich prínos v 13 kapitole s názvom Prínosy, výsledky a osoby hodné povšimnutia. (Hancock, 2005 s 195-216). Táto kapitola je uvedená zaujímavým výňatkom z práce Frederica Rafaela. On píše: „Cigáni, povedala pani Hershová, čo už majú len cigáni za kultúru? Žiadnu kultúru? Adam povedal: Do pekla s nimi. Pán predsedajúci, pozval sa Wexler, môžem sa Vás niečo spýtať? Viete mi vymenovať 10 slávnych cigáňov“? (Rafael, 1997, s 253- 254) Rafael, Frederic. Glittering Frises. New York: St. Martins Press, 1977

Týmto rádovým vtípnym výrokom ukazuje Ian Hancock, ako málo je majoritná spoločnosť informovaná o rómskych osobnostiach. Vieme, že Rómovia prišli do Európy a priniesli mnoho nových vecí. Je jasné, že bez Rómov by nebolo flamenco. Rómska hudba ovplyvnila rad významných európskych autorov. (Ian Hancock, 2005 s 196) významný názor ktorý sa vzťahuje k našej téme vyslovil Ian Hancock tým, že akcentoval kvalitu rómskej osobnosti s jej prihlásením k rómskej identite. Aj keď je rada vynikajúcich hudobníkov medzi Rómami, ich kvalita sa podľa Hancocka neriadi tým, že sa uplatňuje v majoritnej spoločnosti. Doslova Hancock hovorí: „Aj keď je mnoho jednotlivcov rómskeho pôvodu, ktorí sa stali prominentmi nielen v domovských krajinách, ale tiež na medzinárodnej úrovni, ich úspech v nerómskom svete by nemal byť skutočným meradlom

ich hodnoty. Skutočnými nositeľmi zmien sú tí, ktorých môžeme zahrnúť do kategórie prominentných osobností v rámci rómskej komunity, nie výlučne tých, ktorí niečo znamenajú mimo nej. Mnoho tých, ktorí pochádzajú z rómskych rodín a dosiahli uznanie a stali sa aj hrdosťou rómskej komunity. Samozrejme, je podstatný rozdiel medzi tými, ktorí vzišli z rómskeho domáceho života a ktorí sa vedome identifikujú s Rómami a tými, ktorí majú rómskych predkov, ale nikdy s týmto svetom nemali žiadne kontakty.“

(Hancock, 2005, s.197)

Táto myšlienka poukazuje na význam rómstva ako základnej identifikačnej hodnoty, ktorá vyjadruje skutočnú hodnotu rómskej osobnosti. To znamená, že sa my stotožňujeme s touto myšlienkou a domnievame sa, že profesionalita pre rómsku osobnosť je dôležitá, ale ešte dôležitejšie je prihlásenie sa k rómskej komunite. Z tohto pohľadu tiež sledujeme v našej práci rómske osobnosti, ktoré svoju profesionálnu činnosť podieľajú na etnoemancipačnom hnutí Rómov.

Bohužiaľ rada Rómov, ktorí sa vo svojej určitej profesii dosiahli dobré výsledky, sa k rómstvu nehlási. Na tento fakt upozorňuje tiež aj romista Ian Hancock. Doslova píše: „Je medzi nami je úplne bežné hovoriť o tom, kto z dobre známych osobností má rómsky pôvod, mnoho mien sa opakovane objavuje, medzi nimi John Ulyan, Yul Brynner, Matka Terézia, Pablo Picasso, sir Richard Burton, Elvis Presley, Ava Gardener a Clark Gable, ale neexistujú skutočný dôkaz. Viac je znepokojivý fakt, že existuje množstvo osobností, ktoré vedia o svojom rómskom pôvode, no dobrovoľne sa rozhodli ho tajiť.“

Takíto ľudia by mohli využiť svoje prominentné postavenie na pomoc rómskej veci, no strach z predsudkov je taký silný, že ich núti mlčať. Ďalší, ktorí sa pôvodu priznali na začiatku svojej kariéry, sa potom, čo sa stali všeobecne známymi osobnosťami, sa snažia tento fakt zatlačiť do úzadia, možno jedného dňa sa všetky osobnosti rómskeho pôvodu k tomuto faktu priznajú otvorene a s hrdosťou“. (Hancock, 2005, s. 197-198)

Úryvok, ktorý sme uviedli z knihy Iana Hancocka, nám pomáha objasniť prístup k prezentácii rómskych osobností. I na Slovensku sa podobné situácie vyskytujú. Mnohí profesionáli sa nemôžu alebo nechcú priznať k rómskemu pôvodu. Je to fakt, ktorý je potrebné rešpektovať, nikoho nemôžeme nútiť, aby sa prehlasoval za Róma, keď sám nechce, avšak cieľom rómskych médií a rómskej politiky je bojovať proti tomuto javu a svoju diplomovou prácou by sme chceli prispieť k zvýšeniu väčšieho sebedomia rómskych osobností a rovnako zdôrazniť dôležitosť tohto momentu ako aj motivovať potencionálne osobnosti k tomu, aby tak urobili. Bližšie túto úvahu a názor objasním v kapitole diskusia.

2 Masmédia a rómska osobnosť

Rómsku osobnosť môžeme identifikovať vo všetkých druhoch masmédií. Medzi najčastejšie masmédiá, kde sa rómska osobnosť vyskytuje zaradujeme z ktorých je možné pre našu analýzu použiť budeme využívať najmä tlač, rozhlas a televíziu. V súčasnosti na Slovensku evidujeme niekoľko popredných tlačených denníkov, týždenníkov ako aj mesačníkov, kde je možné sa dočítať o osobnostiach a teda aj o rómskych osobnostiach. Z majoritných médií tvoria tieto masmédiá najmä: Plus sedem dní, Život, Slovenka, denník Nový čas, týždenník Markíza z menšinových tlačených médií je to Romano Nevo ľil. Z televíznych produktov môžeme za všetky spomenúť produkt Rómskej tlačovej agentúry, ktorá sa začiatkom roka 2010 pretransformovala do Rómskeho mediálneho centra. Toto rómske mediálne centrum so sídlom v Košiciach v spolupráci so Slovenskou televíziou už od roku 2006 vyrába publicisticko-dokumentárny Rómsky národnostný magazín pod názvom SO VAKERES – Čo hovoríš. Je to dvojjazyčný magazín vysielaný v slovenskom ako aj rómskom jazyku, kde sú k dispozícii pre majoritného diváka titulky. V časovom intervale s odstupom dvoch týždňov, prináša na obrazovkách svojim divákom možnosť nahliadnuť nielen na profily rómskych osobností, ale aj na pohľad života Rómov zo Slovenska ako aj zahraničia. Okrem tejto televíznej tvorby odštartovalo Rómske Mediálne centrum aj spoluprácu so slovenským rozhlasom a to v podobe rozhlasového vysielania. Od 1.7.2009 tak v rámci relácie „Rómske slovo“ vysielanej práve v Slovenskom rozhlase je možné počuť aj rozhovory, príbehy o rómskych osobnostiach. Nesmieme však pozabudnúť na jediné rómske tlačené médium s 20. ročnou tradíciou, a to na Romano Nevo ľil – Rómsky nový list. Toto menšinové mesačné periodikum, poskytuje čitateľom každý mesiac pohľad na nejakú rómsku osobnosť, a to z rôznych oblastí kultúrneho, spoločenského a profesionálneho života.

Obrazu rómskych osobností v médiách boli venované aj niektoré projekty mimovládnych organizácií. Jednou z nich bol aj projekt Slovenského helsinského výboru, ktorý si vytýčil za cieľ zmonitorovať masmédiá a vytvoriť tak analýzu o obraze Rómov v masovokomunikačných kanáloch. Projekt sa zrealizoval v roku 2001. Jeho riešiteľmi boli študenti politológie na FF univerzity Komenského. Zmonitorované boli práve majoritné médiá a to 6 najčastejšie čítaných printových- tlačených médií ako sú Nový čas, Pravda, Slovenská republika, Sme, Práca a Národná obroda. Vzhľadom nato, že sa jednalo o monitoring rómskych osobností, sa tento zoznam médií zúžil len na tri médiá, a to na médiá Sme,

2.1. Rómske a nerómske médiá a ich úloha pri prezentácii rómskej osobnosti

Existencia národnostných menšín v rámci každého štátu vyvoláva potrebu objektívneho posúdenia ich situácie, ich činnosti a vzťahov, ktoré vznikajú na základe komunikácie národnostných menšín s majoritnou spoločnosťou. Tím sa zaoberajú dokumenty vlády Slovenskej republiky, ktoré analyzujú situáciu národnostných menšín na základe analýz vytvárajú politiku zabezpečujúcu ich práva a riešenie konkrétnych problémov na určité obdobie.

Pre tieto analýzy vyplýva potreba, aby sa humanitné disciplíny hlbšie zaoberali teóriou vzťahu majoritnej kultúry ku kultúram jednotlivých národnostných menšín. V dôsledku zvýšenej migrácie v rámci Európy i v rámci Slovenskej republiky reaguje na túto novú situáciu tzv. Teória multikulturalizmu. Myslím si, že aj situácia rómskej národnostnej menšiny a stále existujúce rasovo motivované útoky na Rómov zvyšujú potrebu vážne sa zaoberať týmto problémom. Tak ako na strane rómskych tak i na strane majoritných médií. V tomto procese majú povinnosť sa zaoberať z hľadiska multikulturalizmu situáciou Rómov všetky médiá bez rozdielu na ich profil. Každý rómsky aj nerómsky novinár pôsobiaci v rómskych alebo nerómskych médiách, by mal podľa môjho názoru poznať, čo to pojem multikulturalizmus znamená, čo je jeho obsahom. Je to dôležité aj pre prezentáciu rómskych a nerómskych osobností, ktoré napomáhajú v etno- emancipačnom procese a pôsobia respektíve pôsobili v tomto procese ako mosty (napr. Daniela Hívešová Šilanová, Milena Hubschmanová a ďalší..)

Multikulturalizmus vychádza z objektívnej existencie rôznych kultúr v Európe ako aj vo svete. Túto situáciu objasňuje pojem multikulturalita. Môžeme ju vymedziť ako pojem, ktorý popisuje situáciu dnešného moderného sveta, v ktorom existuje niekoľko rôznorodých kultúrnych systémov vedľa seba. Vo vzťahu k rómskej národnostnej menšine, je multikulturalizmus pojem, ktorý označuje existenciu jej vlastnej kultúry ako rovnoprávnej kultúry medzi ostatnými kultúrami ostatných národnostných menšín. Tieto kultúry a rovnako aj kultúra rómska, sú svojim spôsobom uzavreté a vyjadrujú osobitným spôsobom záujmy svojej národnostnej menšiny. K tomu využívajú aj svoju národnostnú tlač. Môžeme teda povedať, že rómska národnostná menšina má svoju vlastnú špecifickú kultúru. Tá na jednej strane vychádza z kultúrnych systémov ich pôvodnej zeme /z pravlasti Indie/ a na strane druhej, je táto špecifická kultúra obohacovaná kultúrou

majoritného národa a tiež je obohacovaná komunikáciou s inými národnostnými menšinami. Dôležitá je spätná väzba a to vplyv rómskej kultúry na kultúru majoritnej spoločnosti. Tiež v tomto smere zohrávajú dôležitú úlohu rómske médiá a tiež rómske osobnosti, ktoré môžu v tomto procese zohrať významné poslanie. Aj rómski politici si uvedomujú, že Rómovia a rómske osobnosti by mali pôsobiť ako mosty medzi kultúrami. To napríklad presadzuje politik Ivan Veselý pochádzajúci zo Slovenska. Práve on je zakladateľom občianskeho mediálneho združenia Dženo. Toto združenie sa zameriava na vyhľadávanie, tréningovanie a výchovu budúcich rómskych žurnalistov. Dôležitá pre vznik tejto organizácie „Dženo“, bola práve filozofia na základe, ktorej vzniklo toto združenie. Pojem Dženo v rómskej terminológii vyjadruje takú osobnosť, človeka, ktorá bude niečo znamenať, tak ako pre samotných Rómov, tak aj pre majoritu a bude jej prinášať prospech. Práve takého typu osobností treba podchytiť, zaznamenávať a prezentovať, či už v rómskej tlači, v televízii a o to viac aj v nerómskych médiách, aby o nich majorita vedela, bola s nimi oboznámená a poznala pozitívne vzory a úspechy Rómov, ktorí sú často krát zobrazovaní, ako len minorita nepracujúca, nevzdelaná, neúspešná, špinavá a neochotná spolupracovať. Pretože prvoradou úlohou médií, je vytvárať mienku obyvateľstva, meniť jej pohľad a lámať stereotypy a v neposlednom rade informovať objektívne, čo sa mnohokrát v majoritných médiách a v našich podmienkach nedeje. Takáto prezentácia osobností, ktoré sú príkladom nielen pre jednu časť spoločnosti teda majoritnej spoločnosti a prinášajú jej prospech a tiež ju pozitívne reprezentujú, v našom prípade rómsku národnostnú menšinu, hovorí o veľmi dôležitom aspekte a to o vzájomnom obohacovaní kultúr. Tú prezentujú v súčasnej filozofii aj filozofické smery, akým je aj pluralizmus, pluralizmus kultúr. S filozofiou ako vedou, ktorá sa zaoberá práve aj pojmom osobnosť sa stretáva každý jeden vysokoškolský študent. Pretože veľmi známou a základnou filozofickou otázkou je otázka, ktorá sa práve obracia na pojem osobnosti respektíve sa snaží touto otázkou spoznať a prichádzať nato, kto je človek, aká je osobnosť toho človeka. S filozofiou ako takou neprichádzame do styku len ako študenti, ale sa s ňou stretávame aj v každodennom živote, kedy sa snažíme riešiť základné životné otázky. Po profesionálnej teda odbornej stránke sa s ňou stretáva vo väčšej či menšej miere každý študent vysokej školy a to aj vrátane modernej filozofie. Preto si myslím, že by každý jeden novinár mal poznať a byť prinajmenšom oboznámený aspoň zo základnou myšlienkou filozofie kultúrneho pluralizmu.

Na našich prednáškach filozofie, sme boli oboznámení s filozofiou profesora Ivana Blechu.

Z jeho prednášok a filozofie a kníh nás zaujala filozofia pluralizmu, ktorá môže byť aplikovaná na prezentáciu rómskych osobností v médiách, založenej na odlišných kultúrach. Ide o to, že skutočne existujú rôznorodé kultúry, ktoré môžu byť vysvetľované len za seba samých prezentujúce svoje vlastné hodnoty. Na tom sú postavené zvláštnosti osobností, ktoré v rámci týchto kultúr vyrastajú a stávajú sa skutočne veľkými osobnosťami. Ivan Blecha vo svojej publikácii s názvom „Filosofie“ uvádza tento pluralizmus kultúr na filozofii francúzskeho filozofa Michela Foucaulta. (Blecha, 2004, s. 225-226) Vo svojej knihe „Slová a veci“ vysvetľuje Foucaulta nové chápanie plurality a rovnoprávnosti rôznych kultúrnych systémov vedľa seba nasledujúcim spôsobom: vychádza z pojmu epistéma. Je to akýsi historicky vzniknutý podklad, základ každej dielčej kultúry, určitá teória, na ktorej je založené porozumenie medzi príslušníkmi určitej kultúry. „Jednotlivé zložky takejto epistémy majú potom spravidla niečo spoločného a čo tejto epistéme vtíska ráz a čo ovplyvňuje výklad podoby obrazu sveta a potom prevádzaný v jej rámci. (Blecha, 2004, s. 225-226) Francúzsky filozof Foucault (1926-1984) upozornil svojou filozofiou epistém aj na ďalší problém, ktorý je v súčasnosti veľmi aktuálny aj vo vzťahu k národnostným menšinám. Tvrdí, že „v kultúrnych dejinách ľudstva je možné nájsť relatívne kompaktné a stabilné útvary, tzv. epistémy, štruktúry budované sieťou súdobých poznatkov, vedeckých teórií, inštitúcií, ktoré často (nevedomele) určujú rozhodujúcim spôsobom to, ako jednotliví príslušníci tejto epistémy myslia, jednáajú a uvažujú samy o sebe myslia. Medzi rôznymi epistémami neexistuje logická postupnosť a neexistuje ani žiadna nadradená epistéma, ktorej prostredníctvom by sa dala vysvetliť epistéma iná. Každá epistéma má svoju vnútornú logiku a musí byť zvnútra odkrývaná. Foucault rozlišuje v novoveku tri základné epistémy: renesančnú (stojacu na princípe podobnosti, klasickú (stojacu na princípe totožnosti a rozdielu) a stojacu (na princípe historizmu). Foucault dokonca ukazuje, že takéto epistémy sú i základná opora moci.: určujúcu, čo dané spoločenstvo bude považovať za normu a čo bude pre ňu nežiaduce“. (Blecha, 2004, s. 141-142). Toto vyjadrenie francúzskeho filozofa sa nám môže stať východiskom k (filozofickým) úvahám o úlohe rómskej kultúry v spoločnosti o úlohe rómskych osobností vo vzťahu k svojmu národu, o vzťahu medzi majoritou a minoritou a o úlohe rómskych a nerómskych osobností podporujúci etno-emancipačný proces aj prostredníctvom mediálnej politiky. Ako uvádza filozofia plurality, jednotlivé historické obdobia mali svoje epistémy, kultúrne základne. Avšak kultúra Rómov, ktorí postupne prichádzali do Európy, bola odlišná. Podľa tejto teórie má tiež rómska kultúra svoju

epistému, kultúrnu základňu, ktorá je vysvetliteľná len na základe jej vnútornej logiky. A touto základňou je ROMIPEN – rómstvo. Toto rómstvo sa snažili Európania rozlúštiť po celé stáročia a doteraz sa to dostatočne nepodarilo. Základom rozdielnosti je to, že rómska kultúra je postavená na nomádskom – remeselnom spôsobe výroby a po celé storočia Rómovia nemali svoj literárny jazyk. Až od 20. rokov minulého storočia sa začína písať rómska literatúra. To ovplyvňuje i chápanie súčasných rómskych osobností, ktoré je možno odlišné od osobností majority, so silnou a po storočia sa rozvíjajúcou sa kultúrou Existencia jednotlivých kultúr národnostných menšín sa nemôže realizovať bez podpory politických systémov jednotlivých štátov. V slovenskej ústave a v európskych dokumentoch je tiež zakotvené, že národnostné menšiny sú neoddeliteľnou súčasťou spoločnosti a štát je povinný podporovať ich kultúru. Týmto sa vytvára národnostno-menšinová politika. Základom tejto politiky je multikulturalizmus. Tento pojem ako píše vo svojej publikácii Multikulturalita a edukace rómskeho žiaka Jaroslav Balvín „ je pohľad, politika i snaha ďalších profesií, učiteľů, sociálnich pracovníků atd., která prosazuje záměr, aby si národnostní menšiny i imigranti udrželi svoji kulturu vedle jiných kultur, které poklidně existují spolu v jednom teritoriu, v jednom státě. Je to účelný způsob řešení menšinové politiky, který vede k harmonizaci etnických vztahů, umožňuje jednotlivým kulturním komunitám rozvíjet svoji svébytnost v rámci jednoho politického společenství a demokratického státu za podmínky, že tyto komunity respektují základní ústavní práva a svobody všech obyvatel a občanů dané společnosti, a že se žádná z komunit neuzavře do takové míry, aby tím poškozovala i zájmy ostatních kulturních komunit“ (Balvín, 2009, s. 51). Domnievam sa, že aj tieto kultúrne rozdiely majú vplyv na charaktery rómskych osobností, ktoré sa v súčasnej dobe snažia uplatniť v spoločnosti. A to v rôznych profesiách kultúrneho, spoločenského ako aj politického života a v mnohých prípadoch boli doteraz len doménou majority. Tu má podľa môjho názoru veľmi významnú úlohu práve rómska tlač, rómske médiá, pretože ich môže vyhľadávať, prezentovať a sprostredkovať majorite a tiež môže práve rómske médium ako také hodnotiť prácu týchto osobností, či už spisovateľov, hudobníkov, športovcov, politikov a iných osobností, pretože sa uplatňujú tieto rómske osobnosti v činnostiach, ktoré doteraz Rómovia nevykonávali a tiež činnosti, ktoré Rómami neboli rozvíjané.

2.2 Socializačná úloha osobnosti a jej úloha v spoločnosti

Socializácia je v ľudskom živote dôležitým prostriedkom vo vývoji jedinca, ale tiež aj v spoločenských skupinách, národoch a národnostiach. Aj v rómskej národnostnej menšine prebiehajú procesy socializácie vo vzťahu k jednotlivcom a tiež aj vo vzťahu k celým skupinám. Vychádzame zo všeobecne známych sociologických, psychologických, antropologických i filozofických vymedzení pojmu socializácia. Tento pojem vyjadruje proces začleňovania človeka do spoločnosti, osvojovanie si kultúry a to prevažne v procese výchovy. Výchova prebieha jednak v rodine, ale tiež v škole, ktorá tvorí zámerné pôsobenie na človeka a jedinca. Vytvára sa tak sociálna osobnosť. Tá je ovplyvnená nielen všeobecnou kultúrou, ale tiež národnostne. V tomto procese zohrávajú v spoločnosti svoju úlohu aj iné prostriedky, ako je rodina a škola a v neposlednom rade pozitívne vzory. V našej práci hovoríme o tlači a iných médiách, ktoré zohrávajú významnú socializačnú úlohu v tomto procese začleňovania. Média majú okrem iného aj výchovnú funkciu. Vychovávajú človeka, podieľajú sa na jeho socializácii a tiež sa podieľajú na socializácii jednotlivých národnostných menšín. Ak hovoríme o rómskej národnostnej menšine tak začleňovanie tejto národnostnej menšiny zastupujú práve rómske média. Keďže témou našej práce sú práve rómske osobnosti v médiách tak je potrebné pripomenúť, že medzi prioritnými oblasťami rómskych médií by malo byť tieto osobnosti propagovať, prezentovať a hovoriť o nich a tak prispievať k ich začleňovaniu do spoločnosti teda k socializácii. Takáto situácia, kedy sa rómske média môžu rómske média podieľať práve na formovanie svojich vlastných rómskych osobností, ale nebola vždy od začiatku. Má to predovšetkým súvis s tým, že po rómsky písaná kultúra začína až od 20. rokov minulého storočia. Až v roku 1930 vzniklo prvé rómske divadlo v Moskve pod názvom ROMEN, ktoré sa stalo pre Rómov významným mediálnym prostriedkom pre socializáciu Rómov a ich začleňovania sa do spoločnosti. U nás na Slovensku vzniklo prvé ešte ako kočovné divadlo zásluhou rómskej spisovateľky Eleny Lackovej v období po druhej svetovej vojne, ktorá je aj autorkou prvej divadelnej rómskej hry Horiaci cikánsky tábor. Práve táto uznávaná rómska spisovateľka pochopila fakt, že pre Rómov, ktorí vo väčšine prípadov neboli schopní prijímať písané slovo a v takej situácii kedy ešte neexistovala rómska tlač, má veľký význam slovo počuté. Práve divadelná hra bola v tomto smere veľmi pôsobivým nástrojom k tomu, aby sa Rómovia a majorita dostali do styku s rómskymi osobnosťami a rómskou kultúrou a tiež bola akousi alternatívou a náhradou za neexistujúcu tlač či rozhlas v tom čase. Média ovplyvňujú nielen socializáciu Rómov a ich začleňovanie sa do

spoločnosti, ale tiež majú obrovský význam pre socializáciu príslušníkov majoritnej spoločnosti. Teraz máme na mysli socializáciu, ich vzťah k Rómom a k iným národnostiam. Formovanie rovnoprávných vzťahov k nim je ovplyvňované práve majoritnými médiami. V situácii kedy tieto média vlastní majorita, majú Rómovia veľmi malú šancu na formovanie svojich osobností v zmysle výchovy k ROMIPEN- Rómstvu. O to viac je tento proces výchovy k Romipen náročnejší, ak v spoločnosti ešte stále pretrvávajú sa mobilizujú totalitné ideológie ako napr. Fašizmus potom sa média stávajú veľmi zneužívaným prostriedkom a socializácia v zmysle rozvoja človeka už nemá v médiách plnohodnotné a prvoradé miesto ale práve naopak potom sa už mení obraz týchto vzťahov a to smerom ku likvidácii človeka a k netolerancii inakosti národnostných menšín. Tak sa to stalo aj v období nemeckého nacizmu. Uvediem nato príklad manipulácie v otázke osobnosti jedného rómskeho boxera v Nemecku na začiatku tridsiatich rokov. Tento príbeh poukazuje nato akú veľkú silu majú média, ktoré kde sa stanú nástrojom politickej alebo ideologickej moci, môžu doslova likvidovať iných, nepohodlné národnosti a ich osobnosti. Uvediem túto situáciu s odvolaním sa na Iana Hancocka s názvom my rómsky národ. „Johann Wilhelm Trollmann „der Ruckelle“ bol Sintom narodeným v Nemecku v roku 1906. Dňa 9. júna 1933 sa stal národným majstrom v ľahko ťažkej váhe kde bojoval o titul s Nemcom Adolfom Wiltom. Keďže nacisti nemohli tolerovať porážku Nemca Rómom, zápas bol zosmiešnený v tlači, kde Trollmana obvinili z „cigánskeho podvádzania“. Zápas sa zopakoval 11. júna toho istého roku, kde sa Trollman objavil so zafarbenými na s vlasmi zafarbenými na blond a len meravo stál, zatiaľ čo ho Wilt hravo zložil. V roku 1942 bol deportovaný do koncentračného tábora v Neuengamme, kde ho nasledujúci rok zastrelili.“ (Hancock, 2005, s. 214).

Na vyššie uvedenom príklade sme si ukázali, akú silu majú média v rukách majority, zvlášť v totalitnom režime. A pretože mali dovtedy média v rukách len majoritní žurnalisti, mohli spoločnosť ovplyvňovať viac, než samotní Rómovia, ktorí majú v rukách média len nepatrný zlomok vo svojej vlastnej histórii. Ale vďaka demokratickému vývoji spoločnosti na Slovensku i v celej Európe sa vytvorila možnosť vytvoriť a vlastniť vlastné rómske média a podieľať sa tak aktívne na socializácii svojho etnika i majoritnej časti spoločnosti, vyplýva z toho pre rómskych novinárov zložitá úloha: meniť obraz o Rómoch a rómskych osobnostiach, ktorý sa vytváral po stáročia a ešte stále pretrváva. V tom vidím podiel rómskych médií na socializáciu osobnosti majority i minority. O obraze, ktorý je potrebné meniť, veľmi pútavo píše Ian Hancock. Rómsky i nerómsky novinár by tieto fakty o

dlhodobom fiktívnom vytváraní obrazu Róma mal vedieť, aby sa potom efektívne mohol pričiniť o zmenu obrazu Rómov a rómskych osobností v médiách na obraz reálny a tiež prispievať tak k obohacovaniu výchovnej funkcie médií, ktorú určite médiá majú jednu z najsilnejších. V šiestej kapitole svojej publikácie s názvom *Amen sam e Romane* džene Ian Hancock popisuje obraz Róma tak ako ho vytvárali nerómske médiá dávno predtým, než Rómovia začali vydávať svoju vlastnú literatúru a vlastné noviny. Hancockove úvahy sú veľmi prospešné aj pre naše objasnenie socializačných procesov, ktoré prebiehajú tak ako u jednotlivcov tak v rámci celých skupín a národností. Hancock k tomu píše: „ Slovo cigán (gypsy) sa často skôr používa na označenie obrazu či predstavy ako skutočnej osoby. V mnohých románoch a filmoch, v ktorých vystupuje cigán s malým „c“ však nemá krstné meno ani priezvisko – ide len o obrazy, ktoré majú dodať na zaujímavosti príbehu, obyčajne však nie zápletke. „Cigán“ a jeho ekvivalenty v iných jazykoch dnes predstavuje človeka, ktorý vedie osobitý spôsob života, najmä takého, čo často strieda miesta pobytu alebo žije mimo hraníc zákona. ... Uvedený fiktívny obraz má svoj pôvod v idealizovaní rómskeho obyvateľstva západnej Európy počas obdobia priemyselnej revolúcie, keď v literatúre boli symbolom dávneho, idylického, s pôdou spätého spôsobu života. Vznik tohto obrazu súvisel s európskou myšlienkou „vznešeného divoča“, a s uvedomením si, že uprostred civilizácie žijú pohania, ktorí zúfalo potrebujú spasiť svoju dušu v kresťanstve.“ (Hancock, 2005, s. 111). Vidíme a v praxi súčasnej politiky vo vzťahu k Rómom je stále patrné, že majoritná spoločnosť má stále takéto predstavy o Rómoch, ktorých je potrebné ponechať v ich situácii alebo im pomáhať zvonka. Z tohto dôvodu je nesmierne dôležité meniť tento fiktívny obraz, ktorý je tu nestále prítomný či už v spoločnosti samotnej alebo v médiách, ktoré ešte tento obraz stále podporujú a zvyšujú ho v povedomí obyvateľstva. Práve úloha rómskych žurnalistov spočíva v tom, aby socializovali Rómom, podporujú ich skutočnú identitu, ich skutočného reálneho života. Rovnako tak pomáhajú majorite objasňovať a poskytujú jej fakt, že Rómovia žijú normálnym spôsobom života a že sú rovnakí ľudia ako aj ostatní ľudia v tejto modernej pluralitnej spoločnosti. Bohužiaľ musíme veľmi smutne konštatovať a doslova povedať, že tento „zápas“ o skutočné začlenenie do spoločnosti je poznamenaný ďalšími teóriami, ktoré sú rasového pôvodu. „ Myšlienka, že niektoré „rasy“ sú vyspelejšie ako iné a že niektoré sa vyznačujú „zmiešanými“ vývojovými črtami v dôsledku genetického kríženia interbreeding – ktorého dôsledky sa vnímajú vždy negatívne – podnietila vznik predstáv o rasovej degradácii. Odtiaľ bol už len krok k vytvoreniu identity „pravého Róma“, t. j. jednotlivca, ktorý ladí so

stelesneným obrazom, ktorý nerobí problémy, nemá záujem stať sa súčasťou strednej triedy, ktorý žije v bezpečnom odstupe a živí sa ovocím a divou zverou, príležitostne aj zeleninou, ktorú kradne z obrábaných polí, a ktorý sa zdržiava len so svojimi. Táto predstava sa stala pevnou súčasťou vtedajšej beletrie a čoraz častejšie aj literatúry faktu. Stretávame sa s ňou dodnes. ... Takýto prístup umožnil spisovateľom a verejným činiteľom odmietnuť tých, ktorí do tohto obrazu nezapadali ako nevítanú hanbu spoločnosti, ľudí s veľmi malým množstvom „rómskej krvi“, ktorí robili pravým Rómom zlé meno, napriek tomu, že práve oni tvoria väčšinu skutočnej rómskej populácie. Tisíc rokov po odchode z Indie nikde na svete nežijú Rómovia – a ani Nerómovia – ktorí sú geneticky čistí. Samotný koncept je v každom prípade neproduktívny a nevedecký, no vytvoril základ rasovej politiky, ktorá v dvadsiatom storočí viedla k pokusu o vyhladenie rómskeho obyvateľstva ako celku v Európe, ktorý sa nazýva **Porrajmos**. (Hancock, 2005, s. 113-114). Na tieto postoje majoritnej spoločnosti reagovali Rómovia dvojakým spôsobom.

- prerušenie všetkých sociálnych a fyzických kontaktov s gadžami a odlúčenosť od majority
- osvojenie daného stereotypu, ktorý si vytvorila majorita o Rómoch

Podľa nášho názoru, je povinnosťou rómskych médií, prekonávať obe tendencie, ktoré určite nemajú nič spoločného s ROMANIPEN a ani s reálnym a prirodzeným začleňovaním do spoločnosti. Súvisí to priamo so socializačnou zložkou rómskej osobnosti. Pretože hodnota rómskej osobnosti nie je v tom, že sa úplne izoluje od majority, ani v tom, že sa prispôsobí a dovoľí majorite pretvárať sa na ich obraz a to tým, že bude preberať ich názory a bude ich pokladať za svoje vlastné akými je napríklad stereotypné vnímanie ostatných nezačlenených Rómov do spoločnosti a bude tolerovať tieto názory. V modernej multikultúrnej spoločnosti, nielenže bez komunikácie medzi Rómami a Nerómami nie je možné žiť, ale tiež nie je možné vytvárať, spoločné trvalé hodnoty a budovať tak spoločnosť pre ďalšie generácie. Nie je tiež možné prijať druhú alternatívu a to osvojiť si stereotypné skreslené názory majority o Rómoch. Preto obsahom socializácie by malo byť vytváranie reálneho obrazu o Rómoch a o rómskych osobnostiach, ktoré tu medzi nami sú všade kam sa pohneme, či to niekto uznáva ako za fakt, alebo nie. Toto poslanie, ktoré pred rómskymi médiami stojí a zároveň je pre ne veľkou výzvou, je potrebné pomaly začať naplňovať krok po kroku. Je to úloha nielen socializačná, ale aj psychologická. Pretože ovplyvňovanie psychiky, duše, myslenia a názoru ľudí ako Rómov tak aj Nerómov, je tou najťažšou a pre nás v tomto období najväčšou prioritou. Ako píšú aj

zahraniční autori, veľká úloha médií spočíva nielen v ich psychologickom vplyve (viz Kubicka, Kolodziejczyk,2007). Veľký vplyv majú rôzne média (porov. Kolodziejczyk, 2007). Pozitívny ale i negatívny vplyv, majú masovejšie médium televízia.(porov. Napr. Kubicka, 2007). Pri popise vplyvu rómskych osobností ako vzoru na rómskych aj nerómskych čitateľov či divákov je tento psychologický dopad veľmi dôležitý. Pozitívne môžu pôsobiť napr. osobnosti zo známych hudobných skupín, ako sú Cigánski diabli, Bohemiéns. O negatívnych dopadoch médií na verejnej mienke a vo vzťahoch k Rómom máme prakticky možnosť každodenné dôkazy v správach a iných reláciách. Uvediem nato príklad: Ak nejaký Róm ukradne vrece zemiakov na poli alebo v susedovej záhradke tak televízne média to vložia ako jednu zo svojich reportáží hlavného spravodajstva, ktoré tak perfektne doplnia celú reportážnu skladbu. Je určite na mieste ak redaktor informuje svojho diváka, čitateľa, o tom, že sa spáchal nejaký trestný čin alebo zločin, ale ak v prvej informácii poskytujúcej vete, ktorú redaktor predloží svojmu divákovi, alebo čitateľovi, bude stáť napríklad 31 ročný Róm v tej a tej obci z východného Slovenska ukradol zemiaky v tej a onej výške a spôsobil tak značnú škodu majiteľovi poľa alebo záhradky. Táto základná informácia by mala znieť asi takto: 31 ročný Peter. K z obci na východnom Slovensku ukradolstačilo byť len jedno jediné slovíčko vypustiť.... je potrebné azda vedieť pre diváka, akej národnosti, etnika alebo skupiny bol človek, ktorý sa dopustil nejakého trestného činu? Je potrebné, pre orgány činné v trestnom konaní vedieť, že toho činu sa dopustil práve Róm a uviesť to do zápisnice a na základe jeho etnicity postupovať vo veci riešenia prípadu s tým, že sa uvedie meno s príslušnosťou k národnosti, etniku? Bude sa viesť voči tomuto človeku azda iný postup, iné zákony? Bude jeho trestanie, vyvodzovanie zodpovednosti iné? Jednoznačne si všetci odpovieme, že pred zákonom to neplatí. Tam nerozhoduje otázka etnicity človeka. Aj napriek tomu, sa média správajú "etnicky". Rovnako preto aj média by nemali v negatívnom zmysle a stereotypnom zobrazovaní Rómov pokračovať a zneužívať práve takéto podobné prípady, ktoré tak len prispievajú ešte k väčšej rasovej neznášanlivosti a určite sa týmto spôsobom nemôžu Rómovia presadiť na osobnostnom poli. Rovnako negatívny vplyv médií, ktoré média majú, vieme spozorovať aj v súčasnom predvolebnom boji niektorých politických strán, ktoré práve „Rómsku kartu“ a negatívne resp. stereotypné zobrazovanie Rómov používajú ako jeden z účinných nástrojov kampane, na získanie si voliča a jeho hlas. Často jedinou obranou je dlhodobé snaženie sa a pôsobenie rómskych a prorómskych médií a žurnalistov, ktorých cieľom je vytvárať o Rómoch, a o rómskych osobnostiach v reálne obrazy. V

tomto procese je zahrnutá aj potreba „učiť“ majoritné obyvateľstvo, ako sa k Rómom správať, ako k nim pristupovať. Toto učenie môžeme považovať tiež za socializačný proces, ktorý ovplyvňuje osobnostnú úroveň Rómov aj Nerómov a úroveň ich spolupráce a komunikácie. Ako sme už písali vyššie o tom, že dva spôsoby, ako sa vyvinuli v priebehu histórie sú nevhodným spôsobom socializácie. Napriek tomu, že existovali, pretrvávajú dodnes. Je to aj z dôvodu dlhodobého monopolu majoritných médií. V našej žurnalistickej i občianskej praxi sme si overili, že najlepšia je metóda, ako sa naučiť správať sa k Rómom je rešpektovanie ich hodnoty, kultúry, osobností rovnako ako rešpektujeme iné svetové kultúry, iné svetové hodnoty a iné svetové osobnosti. Všetci sme jednoducho rovnakí ľudia, ktorí sa spoločenski a sú výsledkom socializačného procesu. Súhlasíme preto s názorom Iana Hancocka, ktorý to vysvetľuje v jedenástej kapitole svojej publikácie „Ako sa správať k Rómom“: „úplne prvou vecou, ktorú si treba v styku s Rómami uvedomiť, je že sú to takí istí ľudia, ako ostatní. Keď otrokári vyhlásili, že my nepocitujeme bolesť tak veľmi ako vy, že chlad znášame omnoho lepšie ako vy, a že si život ceníme menej než vy, mýlili sa. Keď nás animátori zobrazovali ako ľudí, ktorým lepšie vyhovuje život na smetiskách, mýlili sa, cítíme bolesť a radosť a strach rovnako ako vy. Pre svoje deti chceme to najlepšie a túžime po pohľadnom domove- presne ako vy. Možno tieto negatívne predstavy o nás vzišli z toho, že sme sa naučili skrývať naše pocity aj pred nami samými zo strachu pred trestom. Možno vznikli ako istá psychologická túžba časti nerómskeho sveta, urobiť z nás niečo menej než veci, pretože potom by na našich pocitoch až tak nezáležalo a zmenšilo by to pocit viny. Ale, „cigán“, ktorý zametá ulicu, alebo, ktorý každý deň prichádza k vám domov, aby sa postaral o vaše deti, či ten, ktorý sedí pred železničnou stanicou a žobre, má tiež svoj život, hoci dosť odlišný od toho vášho.“ (Hancock, 2005, s. 149). V spoločnosti je mnoho stereotypov. Sme presvedčení, že bude ešte dlho trvať, kým budú odstránené. História nás učí, že nebude len odstránená úplne nikdy. Vždy, kde pozrieme na súčasné rasistické a násilné metódy ultrapravicových a neonacistických strán je tu veľká pravdepodobnosť s teóriami, ktoré viedli k holokaustu a likvidácii Rómov ako etnika. História sa opakuje a tieto teórie a politické záujmy očistiť spoločnosť sú stále oživované a podporované či už zo strany niektorých ľudí ale, čo je horšie aj zo strany samotných politických predstaviteľov a to ich toleranciou a miernymi zákonmi a legislatívou. Jednou zbraňou proti týmto záujmom je postavenie skutočného obrazu Rómov, ktorí majú svoju vlastné problémy historicky vzniknuté, ale sú schopní riešiť ich spoločne s majoritou. V tomto môžu účinne napomáhať práve naše rómske

osobnosti. Také, o ktorých píšeme a ktoré uvedieme i v ďalšej časti svojho textu. Sú osobnosti, ktoré sú predstavitelia záujmov rómskej minority alebo skôr svojho rómskeho národa. A zároveň sú to osobnosti, ktoré vznikajú v určitých profesiách, ktoré sú pre spoločnosť potrebné a sú schopné aj medzi etnickej komunikácie. V tom sú vzory pre študujúcu mládež i pre dospelé obyvateľstvo, pokým nie je ovplyvnené „kotlebovským“ rastistickým názorom. Osobnosti sú výsledkom socializácie. To znamená, že vyrastá v určitom spoločenskom systéme, v určitom čase a priestore. Rovnako ako každá osobnosť aj rómske osobnosti, sú ovplyvňované vo svojom vývoji etnicky, národnostne. Pokiaľ ide o významnú rómsku osobnosť, tá je ovplyvnená záujmom svojho národa, prijala v procese svojej socializácie svoje rómstvo – ROMIPEN a snaží sa ho šíriť ďalej medzi Rómami i Nerómami. V tomto šírení pomáhajú rómske médiá, ktoré o rómskych osobnostiach píšú. V tomto procese pomáhajú aj k socializácii medzi vyrastajúcou mládežou. Otázka rómskych osobností v médiách, nebola doteraz špeciálne sledovaná. Je potrebné povedať, že ani v literatúre o médiách sme nezaznamenali zatiaľ špeciálne štúdie, ktoré by sa venovali otázkam ako prezentovať osobnosti v médiách vôbec. Otázka rómskych osobností boli podľa nášho názoru nesledovaná preto, že na jar od roku 1968 sa vytvorila platforma, ktorá sa mohla stať základom pre systematickú prácu v oblasti rozvoja rómskej kultúry, vrátane záujmu prezentácie rómskych osobností v médiách. Nakoľko neboli doteraz známe rómske osobnosti, ktoré mali význam pres voj rozvoj rómskeho národa v predchádzajúcom Československu nebola ešte žiadne rómske médiá, ktoré by tieto osobnosti prezentovali. Najprv v roku 1968 začalo tzv. Pražské jar a s tým i symbolická jar pre rómsky národ. Vtedy vznikol v Československu Zväz Cigánov – Rómov. A ten si vytýčil za úlohu nielen uchovať, ale tiež i rozvíjať rómsku kultúru. Bohužiaľ, tento Zväz Cigánov- Rómov súčasne pôsobiaci v Čechách i na Slovensku, trval len do roku 1973. V tom čase sa na popud vlády a vládnucej Komunistickéj strany musel zrušiť. Takým spôsobom prestal stabilný vývoj, ktorý ukázal koľko rómskych osobností by sa mohlo uplatniť v spoločnosti. Nová komunistická vláda tento proces zastavila. Rómske osobnosti, ktoré v týchto niekoľkých rokoch rozvoja ukázali ako veľmi nádejné, sa museli vo svojom vývoji zastaviť. Môžeme uviesť za všetky jeden príklad Magister Bartolomej Daniel, učiteľ a historik, začal v tejto dobe rozvíjať ideu založenia rómskeho múzea v Brne a ideu napísania Dejín Rómov. Po násilnom skončení činnosti Zväzu Cigánov- Rómov však bola táto idea nezrealizovateľná. Aj sám Bartolomej Daniel si nemohol nájsť prácu zodpovedajúcu svojmu vzdelaniu. Najprv až po zamatovej revolúcii v roku 1990 dostal novú možnosť podieľať sa reálne na

založení Múzea rómskej kultúry v Brne. Ako prvý vydal Dejiny Rómov v roku 1994. Odborne sa zaoberal v Múzeu rómskej kultúry oddelením rómskeho kováčstva. Na tomto príklade môžeme ukázať, že skutočný záujem o analýzu významu rómskych osobností v médiách mohol vzniknúť až v súčasnej dobe. Ako rómska národnostná menšina so svojimi právami i na rozvoj svojho vlastnej tlače a ďalších médií máme k dispozícii už 20. ročnú sa rozvíjajúcu sa mediálnu tvorbu a v nej prezentáciu radu rómskych osobností. Na Slovensku sa stal najlepším mediálnym prostriedkom pre túto prácu tlačové médium Romano Nevo ľil. To vytvára základ pre skúmanie toho, aký význam má prezentácia týchto osobností nielen pre Rómov samotných, ale i pre širšiu verejnosť teda pre majoritu. Na druhej strane nám môže pomôcť táto rómska mediálna tvorba možnosti porovnávania prezentácie rómskych osobností v tlači nerómskej

História Sväzu Cigánů-Romů- významný zdroj informácií o rómskych osobnostiach

Ako sme už písali, dôležitým zdrojom informácií o rómskych osobnostiach, ktoré sa angažovali v prospech rómskeho národného hnutia v Českej republike, je história Zväzu Cigánů- Rómov (vid. Shuster, 2009). V tejto časti sa budeme opierať o faktografiu tejto práce a využijeme ju k našim poznámkam o význame týchto udalostí pre ďalší pohľad na rómske osobnosti v médiách. Ide nielen o zakladateľské osobnosti ako boli: Miroslav Holomek, Tomáš Holomek, Zigmund Vágai, Antonín Daniel a ďalší, ale ide aj o prípravný výbor, ktorý začal pracovať v spolupráci s nerómskymi odborníkmi: demograf prof. RNDr. Vladimír Srb, DrSc, etnografka PhDr. Eva Dávidová CSc, Oľga Vomáčková, romistka PhDr. Milena Hubschmannová, CsC, Miroslav Holomek, Tomáš Holomek, Anna Danielová, Ružena Kočí, Gejza Ištók, Eduard Bunzik, ing. Karel Holomek a Margita Lázoková. Ďalšie osobnosti môžeme zaregistrovať na historickom ustanovujúcom zjazde Zväzu Cigánů- Rómov uskutočnenom 30.8.1969 v Brne za účasti 176 delegátov. Z nerómskych odborníkov nechýbali pracovníci vedeckých ústavov: Josef Bartušek, Milena Hubschmanová a Eva Davidová z orientálneho ústavu Československej akadémie vied (ČSAV), lekár doc. MUDr. Karel Holubec), pedagógovia (PhDr. Miroslav Dědič) a zástupcovia slovenského Zväzu Cigánů-Rómov (predseda Anton Fačuna).

Anton Fačuna zastupoval rómske osobnosti zo slovenskej organizácie ZCR, ktorej založenie iniciovali Anton Fačuna (ktorý sa stal predsedom) a MUDr. Ján Cibul'a. Behom roka bol vytvorený i ústredný výbor na Slovensku, ktorý tvorili tieto osobnosti: Alojz Pompa, Anton Pompa, JUDr. Gustáv Karika, spisovateľka Mgr. Elena Lacková, Ján Čonka,

pedagóg PhDr. František Godla, Elena Jonášová a ďalší. Kontakty medzi ZSR a SCR boli po celú dobu existencie oboch zväzov veľmi úzke a neformálne a preto, že pôvodní zakladatelia sa usilovali o celoštátnu organizáciu v rámci celého Československa.

Ako zdroj informácií o umeleckých aktivitách rómskych osobností môžeme zložiť i obsah kultúrneho vystúpenia k založeniu SCR: kultúrneho „Po úvodných organizačných procedúrach uctili prítomní delegáti pamiatku Rómov zavraždených nacistami a najstarší účastník zjazdu, slepý Róm Jan Rais predniesol prejav v rómštine. Nasledovala báseň Antonína Daniela venovaná zjazdu „Pal o báro kham“, ktorú v romštine predniesla Emília Macháľková. Pieseň „Čhajori romaňi“ (tzv. Cikánsky pláč) zaspieval jeden zo zakladateľov SCR Gejza Vágai.“ (Schuster, 2009, s. 53-54). Z hľadiska profilov rómskych osobností je potrebné dodať, že úvodný prejav predniesol Tomáš Holomek. Zjazd zvolil tridsať osemčlenný ústredný výbor a jeho pätnásťčlenné predsedníctvo. Predsedom zväzu sa stal Ing. Miroslav Holomek. V predsedníctve zasadal tiež prvý rómsky historik Bartoloměj Daniel, o jeho osude sme už hovorili vyššie a ktorý bol zároveň tajomníkom mestského výboru SCR v Brne, predseda Severomoravského KV Zigmund Vágai a Vladimír Kotlár (obaja z Bílovce na Novojičínsku). Významnou úlohu v ústredných orgánoch a najmä pri tvorbe programových dokumentov mali odborníci nerómskeho pôvodu, ktorí dlhodobo udržiavali s rómskymi reprezentantmi kontakty: indologička a romistka Milena Hübschmannová, etnologička Eva Davidová, demograf Vladimír Srb, pedagóg Miroslav Dědič, orientalista Josef Bartůšek.

Tiež v piatich pracovných komisiách bola rada osobností:

- spoločenskovedná a teoretická – predsedkyňa Milena Hübschmannová
- právna komisia - Tomáš Holomek
- hospodárska komisia - Rudolf Jedla
- sociálne zdravotná komisia - Jan Šipoš
- školská komisia - Antonín Daniel, František Bandy.

Významné boli aktivity zahraničné. Okrem Miroslava Holomka, ktorý bol v tej dobe chorý sa v Orpingtonu pri Londýne zúčastnili ustanovujúceho zjazdu Medzinárodnej rómskej únie v apríli 1971 Tomáš Holomek, Ladislav Demeter, Eduard Holomek a Antonín Daniel. Ako bodka, ktorou vyvrcholila činnosť SCR boli kultúrne aktivity, na ktorých sa podieľala rada rómskych i nerómskych osobností:

- V júli 1971 sa uskutočnil celoštátny futbalový turnaj rómskych futbalových

oddielov zo všetkých krajov ČSR.

- Pod záštitou SCR sa uskutočnila súťaž rómskych súborov „Rom zpívá, hraje a tančí“, ktorá bola ukončená prehliadkou víťazných rómskych súborov v Jihlave v roku 1971.
- Vyvrcholili časti rómskeho folklóru, kedy sa v Bratislave v októbri 1972 konali Dni Rómov za účasti rómskeho súboru Terno z Varšavy a divadla Romen z Moskvy.
- V roku 1972 usporiadal SCR spolu s ZCR fotografickú súťaž „Romové v práci a odpočinku“, v rámci ktorého boli vyhodnotené historické i súčasné reportážne fotografie a diapozitívy.
- Zaujímavým prostriedkom osvetovej činnosti sa stali výstavy. Zásluhou prvého rómskeho historika Bartoloměje Daniela sa už v auguste 1970 podarilo usporiadať v brnenskom Múzeu remeselného hnutia veľkú úspešnú výstavu rómskych kováčskych výrobkov pod názvom „Románi hart'íkání bůt'í“.
- Dokumentácia tradičnej rómskej kultúry k pripravovanej a neuskutočnenej výstavy „Rómska řemesla v ČSSR – tradície a současnost“ vykryštalizovala do myšlienky založenia vlastného múzea. Aj keď k tomu vtedy nedošlo, stalo sa zhromaždenie základom pre Múzeum rómskej kultúry zriadeného po dvadsiatich rokoch.
- Dôležitým zdrojom informácií sa stal novo založený časopis *Románo l'il*.

Z uvedených faktov je zrejmé, ako dôležitá bola spolupráca medzi českým a slovenským Zväzom Cikánov - Rómov. Významnou udalosťou bolo založenie časopisu *Románo l'il*, v ktorom sa mohli uverejňovať články o rómskych osobnostiach. A tiež bolo významné, že slovenský ZCR zorganizoval v Bratislave program z účasti významného rómskeho divadla Romen. To znamenalo ďalšiu prezentáciu rómskych významných osobností.

Aj kde Svaz Cikánov-Rómov trval len päť rokov, ukázalo sa, koľko rómskych osobností je schopných uplatniť svoj étos pre rozvoj rómskeho národa. A tiež koľko českých odborníkov bolo prípravných v tomto procese účinne na pomoci. Tieto kultúrne aktivity pozdvihli hrdosť Rómov a ich osobností v širokom meradle (viď do jari 1973 - podľa Nečasa, 1997, s. 84 - registroval SCR asi 8 500 členov) na novú kvalitatívne vyššiu úroveň. V tom bol význam i do budúcnosti. Tieto možnosti, ktoré veľmi rýchlo ukázali päť rokov po roku 1968 sa rozvinuli bohužiaľ až po dvadsiatich rokoch - po zamatovej revolúcii v roku 1989.

I pre prezentáciu významu SCR vo vzťahu k rómskym osobnostiam mali význam slová prvého rómskeho historika Bartoloméje Daniela, ktorý priniesol v máji 1997, kedy sa konalo stretnutie pamätníkov SCR z iniciatívy vtedajšieho občianskeho združenia Spoločnosť odborníkov a priateľov Múzea rómskej kultúry (neskoršieho Múzea rómskej kultúry, štátnej príspevkovej organizácie): „Jedno je však treba priznať. To, čo zväz urobil pre Rómov, to nemalo v Európe obdoby. Tu po prvýkrát v histórii Rómov, v dejinách Rómov a dejinách celej spoločnosti sa dala šanca Rómom, áno? Čiže spolupôsobiť, spolupodieľať sa na vytváraní lepších životných podmienok, sociálnych, bytových i kultúrnych, a to malo veľkú historickú cenu, pretože Rómov odjakživa boli utláčaní, prehliadaní a prenasledovaní. Tu sa vyskytla taká šanca pre Rómov, o ktorej sa nesnívalo ani našim minulým generáciám v celej histórii Rómov. No, a toto nás pobádalo, bolo to veľkou vzpruhou pre našu prácu. (Ze vzpomínek..., 1997).“ (Schuster, 2009, s. 50-51).

Rómske osobnosti v publikáciách popredných romológov

Každý novinár a samozrejme tiež aj rómsky novinár si hľadá svoje vlastné zdroje, z ktorých bude čerpať pre svoju novinársku tvorbu. Z predchádzajúceho textu sme vyvodili, ako dôležité je písanie o rómskych osobnostiach v rómskej tlači. Nie je možné, aby sme čerpali z iných novín pre naše noviny. Je potrebné sa dostať k originálnym prameňom. To znamená realizovať priame rozhovory s rómskymi osobnosťami formou interview, alebo k dokumentom, publikáciám o rómskych osobnostiach v prácach popredných romológov, romistov. Pokiaľ čerpáme o samotnej osobnosti vedeckého pracovníka v odbore romistika môže nám slúžiť priamo jeho samotné dielo) napr. už uvádzané dielo Bartolomeja Daniela, alebo na Slovensku diela Eleny Lackovej, Dezidera Bangu, Jozefa Rávasza) a z iných profesionálnych oblastí, o ktorých budú písať v tretej kapitole. Novinár pracujúci pre rómsku tlač by mal vychádzať predovšetkým z potreby o takých osobnostiach písať, pretože sú zdrojom informácií o snahe napomáhať rozvoju svojho národa a tiež vzorom, ako si uchovať a tiež rozvíjať svoju vlastnú národnú identitu a hrdosť.

Zdroje pre túto novinársku činnosť sú už v súčasnej dobe relatívne bohaté. My sa snažíme vo svojej práci ukázať nielen na význam týchto zdrojov, prameňov pre prácu novinára ale i pre zovšeobecňujúce závery o význame rómskych osobností prezentovaných v rómskych médiách pre formovanie národnej hrdosti a identity stručne povedané pre uchovanie a rozvoj rómstva. V našej práci nemôžeme obsiahnuť všetky zdroje, ale pokúsime sa aspoň načrtnúť, odkiaľ je možné čerpať.

O rómskych osobnostiach z pera Ctibora Nečasa

Rad informácií o rómskych osobnostiach sa objavuje v publikáciách významného brnenského historika Ctibora Nečasa. Sú to informácie i hodnotiace charakteristiky, vyplývajúce zo súvislostí determinujúcich aktivistov, tie ktoré osobnosti v určitom historickom čase a priestore a vo vzťahu k tej ktorej udalosti. Historik Ctibor Nečas sa zameriava na charakteristiku rómskych obyvateľov v rôznych rómskych sídlach moravského regiónu – napr. rómska osada v Uherčicích a jej obyvatelia alebo na konkrétne osobnosti – napr. Na rómskych a nerómskych učiteľov pôsobiach v rómskych triedach, ako bol učiteľ Josef Brzický a Antonín Daniel. Dôležitým zdrojom informácií sú Nečasove publikácie *Historický kalendář. Dějiny českých Romů* (Nečas, 1997) a *Romové v České republice včera a dnes*. (Nečas, 1999).

O rómskych osobnostiach z pera Mileny Hübschmannovej

Na 3. stretnutí učiteľov rómskych detí Milena Hübschmannová predniesla veľmi zaujímavý príspevok, v ktorom apelovala na potrebu odbúravania bariér vo vzdelávaní rómskych detí, ktoré o svojej kultúre nič nevedia, o rómskych osobnostiach, ktoré mali a majú význam pre formovanie národného uvedomenia. (Hübschmannová, 1996 a, s. 35). Ako súčasť tohto referátu uviedla informáciu o desiatich významných rómskych osobnostiach sveta, ktoré sú v zborníku s názvom *Bariéry a negativní jevy v životě a vzdělávání Romů* umiestnené ako príloha pre využitie vo výuke. (Hübschmannová, 1996 b, s. 55-58).

Občianske združenie MENT vydal informáciu o týchto osobnostiach v podobe plagátov, ktoré mohli byť využité ako nástenné pomôcky v škole.

O rómskych osobnostiach z pera Evy Dávidovej

Dôležitým zdrojom informácií o rómskych osobnostiach po druhej svetovej vojne je práca Evy Dávidovej s názvom *Cesty Rómov- Romano drom*. V tejto publikácii i v iných textoch Eva Dávidová píše o rade Rómov v súvislosti s 1. medzinárodným kongresom IRU-Medzinárodnej rómskej únie, ktorého sa sama Eva Dávidová zúčastnila. Tiež aj jej popis vzniku Československej rómskej politickej strany a osobnostiach, ktoré ju zakladali a viedli (napr. JUDr. Emil Ščuka) sú veľmi cenným zdrojom informácií o rómskych osobnostiach v nedávno minulej i súčasnej dobe.

O rómskych osobnostiach z pera Eleny Lackovej

Elena Lacková jej pamäť v podobe knihy *Narodila som sa pod šťastnou hviezdou* sú nielen konkrétnou informáciou o niektorých rómskych osobnostiach ale predovšetkým o nej samotnej ako jedinej z najvýznamnejších rómskych osobností. Ukazuje, aké vplyvy na rozvoj rómskych osobností pôsobia zo strany rómskej i nerómskej spoločnosti a ako napriek rôznym ťažkostiam sa môže človek stať skutočnou rómskou osobnosťou. Rozvinúť tému rómskych osobností by znamenalo preštudovať si rozsiahly zdroj informácií. V našej práci sa nemôžeme zaoberať touto témou dopodrobna. Chceme však upozorniť na niektoré významné zdroje, pramene, ktoré by mohli prispieť k rozvinutiu našej témy a cieľa: ukázať aký význam rómskych osobností pre spoločnosť a ako sa na prezentáciu rómskych osobností môžu podieľať médiá. Z rómskych médií, v ktorých sa téma rómskych osobností objavuje najviac, vymenujeme niekoľko:

- Romano vod'i
- Kereka
- Romano hangos
- Roma vakeren
- Romano nevo ľil.

Významným zdrojom informácií o rómskych osobnostiach je vedecký časopis *Romano džaniben*. Z menovaných tlačených zdrojov je dôležitý pre našu ďalšiu analýzu *Romano nevo ľil*.

2.3 Ocenenia a rómske osobnosti

To, že rómske osobnosti skutočne medzi sebou máme, že ich pozná verejnosť a skutočne niečo aj dokázali svojou prácou, svojou profesionalitou a tiež aj charizmou, ktorá skutočnej osobnosti nesmie chýbať hovorí aj skutočnosť, že sa počas niekoľkých rokov a vďaka skvelým nápadom ľudí, ktorí majú záujem na prezentácii rómskych osobností a vytváraní ich obrazu v očiach tak ako majority tak aj minority vyprofilovalo už niekoľko etablovaných súťaží, ktoré poskytujú priestor širokej verejnosti na spoznávanie, vnímanie a akceptáciu týchto rómskych osobností v spoločnosti. V neposlednom rade sa týmito oceneniami a ich nomináciami do rôznych kategórií v súťažiach dáva na známosť, že osobnosti rómska národnostná menšina vo svojich radoch má a nie je ich málo. Tiež sa týmto spôsobom dostávajú rómske osobnosti do povedomia mladších generácií, mládeže a

detí, pre ktoré sa môžu stať veľmi pozitívnym vzorom a motiváciou v ich ďalšom raste.

Je tiež dôležité spomenúť, že tieto ocenenia majú rovnaký plnohodnotný význam pre samotné ocenené osobnosti, ktoré svoj život venovali určitej profesionálnej činnosti, ktorá priniesla prospech nielen im samotným, ale celej spoločnosti. Pre tieto osobnosti je to teda jedno z najvýznamnejších ohodnotení ich celoživotnej profesionálnej dráhy.

Aby sme neboli len veľmi teoretickí, pôjdeme do konkrétností. Tieto ocenenia vo forme rôznych kultúrnych podujatí, akcií a projektov realizujú či už občianske združenia, jednotlivci, ale aj štátne subjekty a orgány. Medzi inými sú to tieto organizácie:

- Ústav dokumentácie rómskej kultúry - Nitra
- Asociácia pre vzdelávanie a komunikáciu ACEC - Bratislava
- Občianske združenie Spoločnou cestou rómskou kultúrou - Zlaté Klasy
- Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity.- Bratislava

Faktom, ale aj naďalej zostáva a bohužiaľ, nie veľmi najšťastnejším, že tieto súťaže fungujú len na báze projektových zámerov niektorých jednotlivcov, mimovládnych organizácii či štátnych orgánov. Tento nie najšťastnejší krok takéhoto spôsobu oceňovania, nie je práve najlepším krokom z toho dôvodu, že ako projektové zámery, môžu veľmi rýchlo skončiť na obyčajnom ľudskom faktore, na výmene niektorých ľudí na dosť dôležitých postoch a miestach a na tiež o nič menej dôležitom fakte a to na zmene financovania, ktoré je súčasťou každého jedného projektu. Práve takýto spôsob realizácie, neposkytuje nijaké záruky toho, že aj na budúci rok bude mládež a verejnosť vedieť, kto sa kam o rok posunul vo svojej práci a činnosti, ktorej sa venuje dlhodobo, kto je možno novou rómskou osobnosťou- novým objavom, ktorú sme zatiaľ nemali možnosť spoznať, a koho budú možno chcieť napodobniť a tiež či si niekto spomenie na rómsku osobnosť.

Avšak aj napriek nie veľmi priaznivej situácii sa to niekoľkým mimovládnym organizáciám darí realizovať veľmi úspešne a na patričnej úrovni.

V tejto časti našej práce, predstavíme niekoľko súťaží, venované práve oceňovaniu rómskych osobností, resp. osobností, ktoré s Rómami pracujú a ktoré im zasvätili nielen svoju prácu, ale aj život.

Ocenenia venované rómskym osobnostiam

Cena za ľudskosť – Je názov odovzdávania ocenení, ktoré vzniklo v roku 2007. Realizátorom bol Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity. Iniciátorkou tohto ocenenia sa stala bývala splnomocnenkyňa pre rómske komunity Anina Botošová, ktorá sa tiež zaraduje medzi popredné rómske osobnosti. V rómskom periodiku Romano nevo ľil sme mohli čítať v tom čase nasledovný titulok „ Portréty osobností – Ľudí so srdcom na dlani - ktorých za ich ľudskosť, činy a prácu v mene pozdvihnutia a zlepšenia života rómskej komunity ocenila splnomocnenkyňa vlády SR pre rómske komunity Anina Botošová.“

Novinári tento typ ocenenia hodnotili týmito slovami: „Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity sa rozhodol upozorniť verejnosť na to, že žijú medzi nami ľudia, ktorí svoj život zasvätili Rómom a preukázali voči nim svoju ľudskosť.“

Na prvom ročníku odovzdávania cien za ľudskosť, ktorú úrad splnomocnenca pripravil pri príležitosti medzinárodného dňa ľudských práv získali ceny také rómske osobnosti ako :

Kňaz don Peter Bešenyei, ktorý je spoluzakladateľom rómskej púte, ktorá sa koná každoročne prvú augustovú nedeľu v Gaboltove. Má veľkú zásluhu na založení Informačného a poradenského centra Rómov v Bardejove a stal sa tretím oceneným za ľudskosť. Cenu udelili aj primárke oddelenia onkológie a hematológie Detskej fakultnej nemocnice v Košiciach, prezidentke Spoločnosti detskej onkológie v Košiciach, Irine Oravkinovej. Rómske deti zo sociálne znevýhodneného prostredia tvoria veľkú časť jej pacientov. Piatu cenu si prebral riaditeľ Súkromnej združenej školy v Kremnici, inžinier Ján Hero. Cenu získal za obetavosť a angažovanosť v práci s rómskou komunitou a vytváranie pozitívnych vzťahov medzi Rómami a majoritou. Od roku 2001 zastupuje Slovenskú republiku v expertnej komisii Rady Európy pre Rómov a kočovníkov v Štrasburgu. V roku 2008 získal túto cenu za ľudskosť práve jeden zo zakladateľov zväzu Cigánov- Rómov Ján Cibul'a, rodák z Klenovca, lekár pracujúci dlhé roky vo Švajčiarsku. Medzi ďalšími ocenenými bola aj Helena Jonášová- dlhoročná terénna pracovníčka, prednášateľka rómskej histórie a kultúry ešte na bývalej katedre rómskej kultúry v Nitre a aktivistka a nechýbala tiež ani osobnosť, ktorú môžeme zaradiť medzi osobnosť tzv. Osobnosť – most etnologička, sociologička a etnografka a historička umenia Eva Dávidová

Ďalšie významné rómske osobnosti, ktoré si v roku 2008 odniesli ocenenie z rúk pani Botošovej bol aj Viliam Zeman, ktorý sa zaslúžil na Slovensku o rozvoj rómskeho jazyka,

niekoľko rokov pôsobil na úrade vlády splnomocnenca ako jeho pracovník a tiež určitý čas aj na katedre rómskej kultúry a Ústave romologických štúdií....

Cenu In memoriam v roku 2008 získali dve významné osobnosti, ktoré už opustili naše rady a to dlhoročná šéfredaktorka Romano Nevo ľil Daniela Hívešová Šílanová, okrem iného aj spisovateľka, učiteľka herectva na Strednej umeleckej škole v Košiciach a nezabudnuteľný huslista a zakladateľ presláveného orchestra Diabolské husle Ján Berky Mrenica st.

Rómska ruža – Je typ podujatia, kde sa udeľujú ceny osobnostiam z politického, kultúrneho a spoločenského života Rómov. Každoročne toto podujatie pripravuje občianske Spoločnou cestou rómskou kultúrou zo Zlatých Klasov. Po prvýkrát sa myšlienka udeľovania cien rómskym osobnostiam uskutočnila pri príležitosti Medzinárodného dňa Rómov v roku 2004. Práve na prvom ročníku bolo ocenených niekoľko významných rómskych osobností z rôznych oblastí ich profesionálneho života. Za pôsobenie v prospech rómskych komunit vo vláde SR ocenili organizátori PhDr. Kláru Orgovánovú, splnomocnenkyňu vlády SR, za literárnu a básnickú tvorbu Józsefa Ravasza (Dunajská Streda), za zachovávanie a rozvoj tradícií rómskeho remesla - Alojza Šarközyho, umeleckého kováča z Dunajskej Lužnej, za šírenie rómskej hudby doma i v zahraničí Vojtecha Klinca z Detvy. Spomedzi rómskych aktivistov Mgr. Natašu Slobodníkovú (Klub rómskych žien a KARI Banská Bystrica), Jozefa Červeňáka (Rožňava), Ladislava Richtera (Rada mimovládnych organizácií rómskych komunit, Bratislava), Vincenta Stojku (Občianske združenie Rómov Slovenska Bratislava) a Jána Riga st. (Kethano drom la romane Kultúra SR, Zlaté Klasy). Spomedzi aktivistov organizátora podujatia si ocenenie prevzali Gabriela Horváthová z miestnej organizácie v Novom Živote, Irena Šípošová (MO Švrtok na Ostrove), Marián Baláž (organizácia Mestská časť Bratislava Podunajské Biskupice) a Dušan Paradi (predseda MO Šamorín). Za prácu v mene rómskeho spoločenstva a pôsobenie redakcie Romano nevo ľil Danielu Hívešovou-Šílanovou.

Filmový festival Kalo Čangalo - Je produktom myšlienky, ktorá sa zrodila práve v hlave konzultanta našej diplomovej práce PhDr. Pavla Siku. Okrem toho, že sa už pekných pár rokov venuje kultúrnej osvetovej činnosti nielen ako školiteľ tohto predmetu na Ústave romologických štúdií v Nitre, ale tiež ako úspešný organizátor, režisér filmového festivalu s názvom Kalo Čangalo čo v preklade do slovenského jazyka znamená Čierny bocian.

Tento filmový festival uzrel svetlo sveta po prvýkrát v roku 2007 a jeho cieľom okrem posilňovania rómskej identity a vytvárania základov rómskej kinematografie na Slovensku, je aj tradícia, ktorá sa vytvorila práve vďaka tomuto festivalu a to odovzdávanie cien významným rómskym osobnostiam. Cena má názov ROM, čo interpretuje základnú ideu tejto ceny a tou je odovzdať ju ľuďom, ktorí sú verejnosťou považovaní za skutočné osobnosti a o čom hovorí aj samotný význam pojmu ROM. Rom znamená človek, osobnosť. Na prvom ročníku festivalu Kalo Čangalo, bola udelená táto cena Deziderovi Bangovi, poprednému rómskemu spisovateľovi, rozprávkarovi, pedagógovi ako aj redaktorovi. Začiatkom roka 2010 si prevzal Dezider Banga aj štátne vyznamenanie a to z rúk prezidenta Slovenskej republiky Ivana Gašparoviča, za zásluhy v oblasti rozvoja kultúry. V tomto istom roku bola udelená aj cena In memoriam, ktorá pripadla Martinovi Slivkovi. Martin Slivka je považovaný v spoločnosti za zakladateľa rómskej kinematografie na Slovensku. V roku 2008 na druhom ročníku sa rozhodli Cenu ROM organizátori udeliť Jánovi Berkymu Mrenicovi za jeho celoživotné dielo a prezentáciu rómskej kultúry.

V roku 2009 ju získal Adam Bartosz, poľský etnograf a riaditeľ múzea rómskej kultúry v Tarnove.

Gypsy Spirit – je projekt Asociácie pre vzdelávanie a komunikáciu. Gypsy Spirit sa prvýkrát uskutočnil v roku 2009. Tento názov ocenenia odráža v slovenskom jazyku myšlienku rómskej duše, ktorá je skutočne veľmi bohatá. Tiež v tomto pomenovaní je zachytená aj základná myšlienka podujatia, ktorej cieľom je oceňovať nielen organizácie venujúce sa dlhodobo práci s rómskou komunitou, ale predovšetkým jednotlivcov, rómske osobnosti, ktoré sú sami Rómami a niečo vo svojej práci už dosiahli, alebo sú to Nerómovia, ktorí sa angažujú práve v rómskej problematike. Po prvýkrát boli medzi ocenenými osobnosťami v kategórii ocenenie pre jednotlivca, ocenené také osobnosti ako osobnosť Františka Godlu. František Godla je pedagóg, riaditeľ gymnázia v Prešove a v neposlednom rade človek angažujúci sa za integráciu vzdelávania rómskych detí v školskom systéme, čo sa prejavuje aj v jeho obsadení do komisie pre regionálne školstvo pri Ministerstve školstva SR, kde sa snaží presadzovať integrované vzdelávanie Rómov ako aj iných sociálne znevýhodnených skupín obyvateľstva.

V tomto roku túto istú cenu v kategórii získala Jana Belišová a to za jedinečný počin mapovania a archivácie rómskych piesní a za približovanie a zviditeľňovanie autentickej rómskej hudby, širokej verejnosti prostredníctvom CD nosičov, koncertov, workshopov,

výstav a seminárov. Mapovaniu autentickej rómskej hudby sa venuje od roku 1990. Je zakladateľkou občianskeho združenia Žudro. Výsledky jej práce sú prijímané veľmi pozitívne nerómskou verejnosťou, čo prispieva k vytváraniu pozitívneho obrazu o Rómoch. Udeľovaniu cien významným osobnostiam, ktoré sa dostali počas svojho života do kontaktu s rómskou národnostnou menšinou, ktoré s ňou pracovali, priniesli jej prospech a pozitívnu prezentáciu, ako aj samotným osobnostiam z radov rómskej národnostnej menšiny sa venuje aj mimovládna organizácia Rada mimovládnych organizácií (RMORK). Tá už od roku 2004 pri príležitosti Medzinárodného festivalu, ktorého je organizátorom, udeľuje, nominuje a oceňuje práve takéto osobnosti. Preto v tejto časti našej práce ponúkame prehľad ocenených a nominovaných osobností od existencie tohto medzinárodného podujatia:

Počas Cena RMORK za rok 2006:

Nominovaní za cenu osobnosti za prínos a rozvoj pre Rómov a Sintov:

Róbert Fico – premiér Slovenskej republiky

Anina Botošová – bývalá splnomocenkynia vlády pre rómske osobnosti, prednášateľka, spisovateľka

Roman Kviatkovski – Poľsko

Cena RMORK za rok 2005:

Rose Romani – predseda rady nemeckých Sintov – Rómov, aktivista v spolkovej krajine Burgerland - Nemecko

Roman Kviatkovski – Poľsko

Ján Berky Mrenica – husobník, skladateľ a zakladateľ hudobného telesa Diabolské husle

Jozef Rávasz – básnik, spisovateľ a rómsky aktivista

Adam Cibul'a – kulturista a niekoľkonásobný majster Európy a sveta v kulturistike

Cena RMORK za rok 2004.

Eric Van der Linden – zástupca Európskej komisie na Slovensku

3 ANALÝZA OBRAZU RÓMSKÝCH OSOBNOSTÍ V MÉDIÁCH

Skôr, ako si stanovíme ciele a otázky nášho prieskumu teda analýzy, napíšeme krátky odsek o tom, čo nás motivovalo k stanoveniu si témy prieskumu. Naša analýza smeruje k odpovedi na otázky, kto je rómska osobnosť, a ako sa prejavuje v rómskej a nerómskej tlači.

3.1 Ciele a otázky pre analýzu rómskych osobností v médiách

Predmetom našej diplomovej práce boli rómske osobnosti a ich obraz v masmédiách. Obraz rómskych osobností je veľmi dôležitý ako pre etno- emancipačný proces Rómov tak i pre majoritu. V priebehu tvorby prieskumného problému sme si kládli viaceré problémové otázky:

- Sú rómskymi osobnosťami len tie osobnosti, ktoré sa prihlásia k svojmu rómstvu?
- Alebo môžeme považovať za rómske osobnosti aj tie osobnosti, ktoré sa počas svojho života venovali Rómom, rómskej komunite, takí, ktorí svoju profesionálnu dráhu postavili na pozitívnej propagácii Rómov, ale svoj pôvod majú v majorite.
- Alebo sú rómske osobnosti tí, ktorí spĺňajú obe tieto naše kritéria. Okrem týchto otázok sme sa zamýšľali aj nad tým, že rómske osobnosti, rovnako ako aj osobnosti z majority a iných národnostných menšín sa venujú vo svojom živote rôznorodým oblastiam. Sú to také oblasti ako napríklad oblasť vzdelávania, politiky, tretieho sektora, športu, hudby, tanca, spevu, filmu ako aj rozvoju kultúry v našom prípade rozvoju rómskej kultúry keďže budeme skúmať obraz rómskych osobností, oblasť rozvoja rómskej identity, ktorá tvorí nesmierne dôležitý prvok v emancipácii Rómov samotnej, ako aj národno- emancipačného hnutia Rómov, ktorý sa realizuje za pochodu ich života. Evidujeme aj osobnosti, ktoré môžeme nazvať mediálnymi osobnosťami, alebo mediálne známymi a tiež máme aj úspešných biznismenov v radoch rómskej komunity. Nesmieme však pozabudnúť aj na osobnosti, ktoré nepochádzali z rodu „Rómov“, boli členmi majority, ale napriek tomu sa im stala práve rómska problematika, pozdvihnutie Rómov ako menšiny, celoživotnou prácou a dalo by sa povedať, že aj určitou životnou cestou. Takýto typ osobností, budeme v našej práci považovať a klasifikovať ako osobnosť- most. Most preto, lebo most je symbolom spájania dvoch nespojitelných brehov. V realite sa takýto symbolický most, dá chápať ako spájanie majority a minority. V našom prípade slovenskej väčšinovej spoločnosti a rómskej

národnostnej menšiny. Ako sme vyššie vymenovali, práve táto rôznorodosť, ktorá spestruje spoločnosť dotvára profiláciu osobnosti ako takej. Profesionálne zameranie týchto osobností, nám dáva možnosť v našej práci, roztriediť a zaradiť tieto osobnosti do jednotlivých kategórií a vytvoriť tak určitý prehľad – klasifikáciu respektíve „adresár rómskych osobností.“

Na základe preštudovania literatúry a prieskumov, ktoré sa v predmetnej problematike realizovali, sme stanovili hlavný cieľ prieskumu: Vytvoriť analýzu rómskej tlače z periodika Romano Nevo ľil a na jej základe preskúmať, ako to v skutočnosti s rómskymi osobnosťami je. Túto analýzu zrealizujeme na základe prezentácie rómskych osobností, ktoré boli odprezentované v tomto periodiku a tiež na základe rozdelenia týchto osobností do jednotlivých profesionálnych oblastí, ktorej sa počas svojej kariéry a života venovali.

Špecifikovaním hlavného cieľa sme dospeli k nasledovným čiastkovým cieľom:

C1: Rómska osobnosť je tá, ktorá sa začleňuje do určitej profesionálnej oblasti odboru a je v ňom úspešná.

C2. Rómska osobnosť je tá, ktorá sa okrem úspešnosti v odbore, hlási verejne k svojej rómskej národnosti, pôvodu či rómskej etnicite a realizuje profesionálne a životné ciele.

C3. Roztriediť tieto osobnosti na základe ich profesionálnej oblasti (spev, hudba, tanec, politika, tretí sektor, vzdelávanie, rozvoj rómskej identity, rozvoj kultúry, šport, humanita...)

Na základe prevedenej analýzy periodika Romano Nevo ľil môžeme uviesť nasledovné rozdelenie a klasifikáciu osobností, na základe prevažujúcej činnosti, ktorej sa venovali počas svojho života:

3.2 Klasifikácia a začlenenie rómskych osobností podľa ich profesie

Ako sme si už v našich cieľoch stanovili, je potrebné pre našu kompletnú analýzu a naplnenie cieľov urobiť klasifikáciu, roztriedenie rómskych osobností do jednotlivých kategórií na základe ich príslušnosti k určitému profesionálnemu odboru. Teraz sa v našej analýze zameriame na túto časť cieľa. V konečnom meradle sa nám na základe nášho vlastného rozdelenia vyprofilovalo jedenásť konkrétnych, cielených a veľmi jasných kategórií, do ktorých sme naše rómske osobnosti postupne priradzovali. Snažili sme sa o stručnú charakteristiku týchto kategórií vo vzťahu k rómskym osobnostiam a naopak

a tiež sme menovali konkrétne mená rómskych osobností a niektoré z nich, tie najvýraznejšie sme aj popísali resp. ich činnosť, zameranie a profesionálny život. Zámerne sme nepoužívali vedecké tituly pri menách osobností, keďže sme sa skôr snažili zameriavať na príslušnosť ku odboru a tiež na počet. V nasledujúcich riadkoch budeme spoločne sledovať naše kategórie profesionálnej činnosti rómskych osobností.

1. Rómske osobnosti, ako vzor pre spoločnosť - športovci Do tejto kategórie môžeme zaradiť športovca, kulturistu a niekoľkonásobného majstra Európy v kulturistike Adama Cibul'u, ktorý sa stal vzorom nielen pre Rómov, ale aj pre majoritu, ktorá obdivuje jeho umenie v kulturistike a mnohí práve z radov majority, by sa mu chceli po športovej stránke a v jeho dosiahnutých výsledkoch vyrovnáť alebo aspoň podobať. Práve o ňom bol aj uverejnený článok v Romano Nevo l'il, kde sa zmieňuje o svojich víťazstvách, ako aj o ťažkostiach, ktoré ho postrehli počas jeho profesionálnej športovej činnosti.

2. Osobnosti venujúce sa rozvoju rómskej identity. Medzi Rómov, ktorí sa venujú a venovali otázkam rozvoja a pozdvihnutia rómskej identity môžeme priradiť Lýdiu Lehoczku, Zuzanu Kumanovú, Agnes Horváthovú, Jozef Mezei a ďalší.....Docentka Lýdia Lehoczka, je docentkou na Ústave romologických štúdií, vo svojich prácach a publikáciách, sa venuje otázkam rómskej identity, vzťahom medzi majoritou a minoritou, filozofiou rómskeho myslenia a zaoberá sa aj témou ROMIPEN. Medzi jej najznámejšie publikácie, v ktorých hľadá odpovede na tieto otázky patria: „Kultúrna identita Rómov“, „Komunitné sociálne služby v kontexte kultúrnej identity obyvateľov rómskych osád“.

3. Osobnosti, venujúce sa vzdelávaniu. V tejto kategórii by sa mohlo ocitnúť množstvo Rómov, avšak medzi popredných pedagógov, by sme mohli zaradiť: Františka Godlu, Viliama Zemana, Jurina Rusnákovú, Lýdia Lehoczka, Jána Hera, Stanislava Cínu,

4. Osobnosti z tretieho mimovládneho sektora – aktivisti. Táto kategória má najväčšie zastúpenie v našej analýze ako aj adresára. Pozitívnym faktorom sa v kategórii rómskych aktivistov ukazuje fakt, že silné zastúpenie v treťom sektore majú práve rómske ženy, ktoré môžeme charakterizovať za jeho zakladateľky a aj mu zostali najdlhšiu dobu verné. Tu sa nám vyprofilovalo niekoľko zvučných mien ako napríklad: Helena Jonášová, Nataša Slobodníková, Mária Oláhová, Jozef Rávasz, Alena Horváthová, Andrea Bučková, Ján Rigó, Marta Demeová, Eva Demeová, Zita Gaszová, Kristína Magdolenová, Jolana Náterová a iné.....

5. Osobnosti vo veciach verejných a v politike: Ani v oblasti vecí verejných Rómovia neostali nepovšimnutí a nezaostávajú za väčšinou spoločnosťou. Môžeme s čistým svedomím konštatovať, že práve v politike sa začal etnoemancipačný proces Rómov uplatňovať najlepšie. Otázkou zostáva, či v rozvoji pokračujú tým správnym smerom. Medzi zakladateľov „rómskej verejnej politiky“ môžeme považovať v našej analýze také mená ako: Ján Kompuš, Gejza Adam, Alexander Patkólo, Ladislav Fízik, Ladislav Richter, Jozef Rávasz, Jozef Červeňáka iní ..

V tejto kategórii registrujeme dokonca dve veľmi silné skupiny resp. generácie rómskych politikov. Staršia generácia bola vyššie spomenutá a mladšiu, súčasnú verejnú rómsku politiku zastupujú napríklad: Stanislav Daniel, Peter Pollák, Štefan Šarközy, Tibor Horváth, Erika Adamová, Gabriela Radičová, Maroš Balog, Roman Eštočák, Maximilián Eštočák..

Tu sa nám vykryštalizovala aj veľmi zaujímavá skupina tzv. politikov, ktorí sa v minulosti nevenovali politike, resp. ich vzdelanie ani profesionálne zameranie nemali politický charakter. Napriek tomu zakotvili v politike, aj keď nie prostredníctvom demokratického spôsobu volebného systému, ale delegovaním a menovaním do verejnej, teda politickej funkcie. Takto skončili v našej analýze osobnosti ako Klára Orgovánová, ktorá vyštudovala klinickú psychológiu a tiež sa radí aj medzi popredných zakladateľov tretieho rómskeho sektora, Ľudovít Galbavý – vyštudovaný právnik pracujúci od počiatkov svojej kariéry v oblasti kriminológie a v neposlednom rade prednášateľ trestno-právnych predmetov na Ústave romologických štúdií a Anina Botošová, ktorá bola dlhoročnou úradníčkou na Ministerstve práce soc. vecí a rodiny, prednášala v Brne rodové štúdie a písala piesne a básne. Nesmieme však pozabudnúť ani na Vincenta Danihela či pána Baláža. Pre všetky menované osobnosti sa stala ich spoločným menovateľom pozícia splnomocnenca vlády pre rómske komunity a to v priebehu niekoľkoročnej existencie tohto úradu.

6. Osobnosti venujúce sa určitému druhu umenia (spev, hudba, tanec, film...)

Ako sme v našich predchádzajúcich kapitolách spomenuli aj v tejto kategórii je vysoko početná skupina rómskych osobností. Charakterizovali sme predovšetkým rómskych hudobníkov, hercov, spisovateľov či skladateľov zo zahraničia. Na Slovensku sa stalo práve divadlo Romathan liahňou, objaviteľom nových mladých umelcov či už v oblasti spevu, tanca alebo hudby a tiež aj divadla. Vynikajúcu prípravnú pôdu a odrazový mostík im poskytujú práve katedry Strednej umeleckej školy v Košiciach, ktorá vychováva

mladých nádejných umelcov všetkých oblastí. Medzi hudobníkmi, spevákmi, hudobnými skupinami budeme vidieť, že sa nám tu stretli rómske osobnosti z troch krajín Slovenska, Maďarska a Českej republiky. Za také väčšie rómske osobnosti tejto kategórie, môžeme v súčasnosti považovať zvučné mená: Barbora Botošová – huslistka a zakladateľka hudobného telesa Bohemiéns, hudobná skupina Kmeťoband, ktorú tvorí duo otca a syna Igora Kmeťa st. a Igora Kmeťa ml, Diabolské husle pod vedením manželov Šarkoziovcov – Silvii Šarkoziovej a Ernesta Šarkoziho, Berco Balog, Rytmus, Gypsy CZ, Vera Bíla, Ľubo Virág, Antonín Gondolán, Ida Kellarová, Monika Rigová, Ján Rigó ml, Notar Marry a iní. Táto kategória je zaujímavá aj tým, že množstvo umelcov je úspešných a známych práve v radoch majority, ale tieto osobnosti sa nehlásia k Rómom, verejne to nedeklarovali, len sa to o nich “šušká“... Do takejto skupiny osobností sa radia v našej analýze osobnosti: Lucie Bíla, Ilona Csáková...

Z filmových predstaviteľov a teda hercov, ktorým sa podarilo presadiť aj medzi majoritou sú Karol Csino, Gabriela Csinová, Marián Čekovský, Marian Balog, František Godla...

7. Osobnosti z mediálneho prostredia alebo mediálne známe osobnosti

Toto je diskutabilná kategória, kde sa môžu objaviť nielen ľudia pracujúci v médiách medzi ktorých jednoznačne patria v prvom rade novinári, či spolupracovníci niektorých novín, ale aj osobnosti, ktoré je možné pridať do iných kategórií. Do radu mediálne známych osobností je možné zaradiť hudobníkov, spevákov a iných umelcov. Najvýraznejšie mediálne známou osobnosťou resp. osobnosťami sa vyprofilovala hudobná skupina Kokavakere Lavutára. Je to hudobná skupina manželov Sendreiovcov z Kokavy nad Rimavicou. Toto hudobné zoskupenie, ktoré dotvára niekoľko hudobníkov a sprevádzajú ich počas rôznych vystúpení sa nespočetne množstvo krát objavilo ako v rómskych aj nerómskych- majoritných médiách. Podarilo sa im dokonca preraziť aj v novej podobe televízneho programu a to v reality show pod názvom Záměna manželiek. Show, sa pred niekoľkými rokmi pravidelne vysielala na kanáli súkromnej televízie Markíza. Po veľkom úspechu a vysokej sledovanosti si vyslúžili manželia Sendreiovcí a ich skupina Kokavakere Lavutára nakrúcanie už v poradí druhej reality show, tento krát ich vlastnej a to v podobe dokumentu, ktorá dostala veľmi jednoduché pomenovanie Sendreiovcí.

Avšak okrem takýchto mediálne známych osobností sa sem radia osobnosti, ktoré sa sem dostali vďaka svojej profesionálnej novinárskej činnosti v médiách. Budeme spomínať predovšetkým novinárov pracujúcich v rómskych médiách, ktorí sa dokázali presadiť a

dostať do povedomia majority: Denisa Havrľová, Ivan Hriczko, Braňo Oláh, Jozef Schon, Roman Čonka, Jarmila Vaňová, Etela Matová, Kristína Magdolenová.....

8. Osobnosti - biznismeni Oblasť biznismenov u Rómov nie je taká bohatá, alebo lepšie povedané nie je tak známa a možno nie je “svet biznisu“, ani tak obľúbený ako iné oblasti a činnosti spoločenského života. Ale aj tu môžeme určite priradiť mená ako: Jozef Patkaň, Zdenka Lacková, Stanislav Vospálek, Zdenek Radič a iní.....

9. Osobnosti angažujúce sa v oblasti rozvoja romológie a rómskeho jazyka: Viliam Zeman, Stanislav Cina, Rastislav Pivoň, Milan Samko, Anna Koptová, Tibor Loran, Lýdia Lehoczká

10. Osobnosti venujúce sa rozvoju a zachovaniu rómskej kultúry:

Kultúra a jej rozvoj ležia na srdci mnohým rómskym osobnostiam. Avšak aj keď kultúru milujú, zároveň sa stihajú a dokážu angažovať aj v iných oblastiach, ktoré sme tu už spomínali. Napriek tejto skutočnosti môžeme priradiť aj do tejto samostatnej kategórie osobnosti ako: Jaroslava Kotlárová, Dezider Banga, Ľudovít Didi, Mária Oláhová, Ján Rigo st, Daniela Hívešová- Šilanová a iní....

11. Osobnosti – mosty (osobnosti, ktoré nepatrili k rómskej národnostnej menšine, ale venovali jej celý svoj život – osobnosti ako most medzi majoritou a minoritou)

V tejto kategórii sa nám vyskytnú mená niekoľko krát citované a spomínané v našej práci a tiež osobnosti práve z Ústavu romologických štúdií ako: Daniela Hívešová – Šilanová, Milena Hubschmannová, Eva Davidová, Pavol Sika, Rastislav Rosinský, Jaroslav Balvín, Jana Belišová.

3.3 Zhrnutie, výsledky z analýzy

Na základe našej uskutočnenej analýzy a rozboru rómskych osobností, ktoré sme sa snažili roztriediť a zoradiť podľa ich profesionálnej činnosti, ktorou sa zaoberajú niekoľko rokov, sme dospeli k určitým záverom a výsledkom, ktoré sme si stanovili v našich cieľoch tejto práce. Naším prvým cieľom bolo dokázať, že rómska osobnosť je tá, ktorá sa začleňuje do určitej profesionálnej činnosti a je v nej úspešná. Tento cieľ sme naplnili v celej analýze, pretože, ani jedna z menovaných osobností, nie je človek- osobnosť, ktorá sa nevenuje určitému odboru a nebola by v ňom úspešná. Môžeme uviesť niekoľko dôkazov a príkladov. Napríklad osobnosť básnika, politika Jozefa Rávasza z Dunajskej Stredy. Jeho osobnosť, je do dnešných dní činná, či už v úlohe básnika alebo, politika pracujúceho pre

novovzniknutú politickú stranu, Stranu rómskej koalície- SRK, ktorej predsedom sa stal už tiež niekoľko krát spomínaný Gejza Adam. Okrem iného neustále sa o ňom objavujú články, rozhovory v Romano Nevo fil. Je aj vysokoškolským pedagógom, čo mu umožnilo stať sa zároveň aj riaditeľom „Inštitúcie pre romologický výskum, metodiku, a praktickú aplikáciu“ so sídlom v Dunajskej Strede, ktorá ho na plno zamestnáva. Pán Rávasz sa dlhodobo venuje aj otázke rómskeho holokaustu. Pričičuje sa o realizáciu fotografických výstav na túto tému, ako aj odkrývaniu pamätníkov obetiam rómskeho holokaustu na Slovensku. Zároveň jeho osobnosť je veľmi vhodným príkladom pre dokazovanie nášho druhého cieľa, kde sme si stanovili za cieľ poukázať aj na fakt, že rómska osobnosť je práve tá, ktorá nielenže je úspešná v tom, čo robí, ale sa aj hlási k svojej rómskej identite. To, že sa hlási Jozef Rávasz k svojmu rómstvu, deklaroval už v niekoľkých svojich vyhláseniach pre médiá. Konkrétne v článku s názvom „Jozef Rávasz, básnik, ktorý túži vidieť za obzor“ ho autor článku Jozef T. Šon, charakterizuje slovami: „čítať básne bájky, alebo rozprávky z pera v súčasnosti najznámejšieho rómskeho básnika, prozaika, dokumentaristu Jozefa Rávasza, je akoby listovať v jeho bohatom a plodnom živote.“

(Básnik, ktorý túži vidieť za obzor...,2009)

Takto by sme mohli rozoberať každú jednu rómsku osobnosť a dokazovať, že sa nám to skutočne potvrdilo, čo sme predpokladali, ale bohužiaľ nato v našej práci nie je toľko priestoru. O rómstve tu ani nie je potrebné polemizovať. Pretože je veľmi transparentné, kto Rómom je a kto ním nie je svojim pôvodom. Tie osobnosti, ktoré nemajú svoj pôvod u Rómov, sme priradili automaticky do kategórie „osobnosť ako most“. Spomedzi také osobnosti, ktoré nie sú Rómami a teda nie je možné, aby sa za nich vyhlasovali, patrí napríklad osobnosť z kategórie „mediálne známe osobnosti - osobnosti pracujúce v médiách“ a to meno je meno Kristíny Magdolenovej. Táto novinárka, zakladateľka Rómskej tlačovej agentúry, jedinej svojho druhu na Slovensku, nie je Rómka. Napriek tomu neoddeliteľnú súčasť jej života tvorí vyhľadávanie mladých rómskych novinárov, budúcich televíznych redaktorov. Na svedomí má aj niekoľko dokumentárnych filmov, ktoré sa podarilo natočiť práve vďaka existencii už dnešného Rómskeho mediálneho centra. Z najznámejších dokumentov s rómskou tematikou, môžeme spomenúť „Rómovia uhol pohľadu“, „Hazardné hry s chudobou“, „Duj lumi“ a „Phandlo andre“. Jedine osobnosť Kristíny Magdolenovej, ktorá sa 10 rokov aktívne venuje Rómom a tiež aj profilovaniu nových rómskych osobností nie je Rómka spomedzi našich analyzovaných

osobností.

Náš záverečný cieľ, ktorý sme si vytýčili sa nám podaril naplniť do plnej miery, s prehľadnou kategorizáciou, klasifikáciou týchto osobností do príslušných kategórií na základe odboru činnosti, do ktorého ich profesionálna dráha spadá. Určite je potrebné akcentovať skutočnosť, že sa by sa nám v našom triedení osobností, objavilo o mnoho viac mien a teda rómskych osobností, ale nakoľko rozsah našej práce má stanovené svoje pravidlá a normy nebolo to možné zrealizovať. Aj napriek tomu, si myslíme, že sme dokázali obsiahnuť, zaznamenať a odprezentovať tie najznámejšie osobnosti, tie, ktoré sú skutočné profesionálmi vo svojom živote a tie, ktoré niečo dosiahli nielen pre seba a svoju realizáciu, ale najmä pre spoločnosť ako takú a o to viac ak hovoríme o multikultúrnej spoločnosti.

4 DISKUSIA

Diskusia o osobnostiach a o rómskych osobnostiach je veľmi potrebná, ako pre ich uplatňovanie v masových médiách, tak aj vo verejnej mienke. Rómska osobnosť, ako sme videli v predchádzajúcich výkladoch, je veľmi zložitý systém, založený na vnútorných a vonkajších determinantoch. Ako uvádza najväčší romista Ian Hancock základom pre určenie rómskej osobnosti a jej významu nie je len profesia, ale predovšetkým jej vzťah k rómstvu / ROMIPEN/.

1. vo svojom predchádzajúcom výklade, sme túto skutočnosť chceli zdôrazniť teoretickým aj praktickým rozborom. V praktickej analýze z rómskej tlače a iných médií, sme prišli na to, že rómske osobnosti sa uplatňujú
2. vo všetkých profesiách a oblastiach spoločnosti
3. rómske osobnosti sú charakteristické predovšetkým vzťahom k rómstvu
4. v histórii patria k najvýznamnejším osobnostiam, tí, ktorí vyjadrovali záujmy rómskeho národa
5. že rómske osobnosti vo svete a v Európe, rovnako ako aj na Slovensku, oslovujú svojou činnosťou aj majoritnú spoločnosť
6. že rómske osobnosti vytvárajú hodnoty prospešné nielen k smerom rómskym komunitám, ale i pre celú spoločnosť

Podľa môjho názoru na Slovensku existovali v histórii a aj stále existujú v súčasnosti medzi Rómami osobnosti, ktoré spĺňajú vyššie uvedené kritéria a ktoré majú veľký potenciál rozvíjať sami seba i rómsky národ ako celok.

4.1 Môj názor na otázku rómska osobnosť a média

Romistka Milena Hubschmanová apelovala na význam rómskych osobností už v dobe pred zamatovou revolúciou. Podporovala rad rómskych osobností predovšetkým v ich literárnej tvorbe. Pomohla tak na svet napríklad tvorbe spisovateľky Tere Fabiánovej, Ilony Ferkovej, Vlada Oláha aj radu rómskych autorov na Slovensku. Milena Hubschmanová ukazovala aj význam veľkých rómskych osobností v hudobnej tvorbe a ukazovala ako tieto

hudobné osobnosti mali vplyv na tvorbu veľkých hudobných skladateľov. Na konci 90 rokov minulého storočia však prišli noví kultúrni antropológovia s kritikou tohto jej výstupu. Kritizovali ju za neadekvátne zveličovanie role rómskych osobností a ukazovali, že ich význam je neporovnateľný s veľkými osobnosťami hudobného sveta. Ako ukazuje Jaroslav Balvín vo svojej publikácii *Filozofie výchovy a metódy výuky rómskeho žiaka* (Balvín, 2008, s. 53-54), kritika bola postavená často na skresľovaní textu Mileny Hubschmanovej. „Môžeme nájsť rad nezrovnalostí. Je potrebné povedať, že autori jedného článku v zborníku (v tomto prípade Štefan Bulf, Marek Jakoubek) konštruujú svoje tvrdenia používaním nepresných citácií, manipuláciou výrokov romistov, na ktoré sa odkazujú, aby dokázali svoje vlastné tézy. Odkazujú sa aj na najväčšiu autoritu medzi romistami, Milenu Hubshmanovú. Aby napríklad, dokázali neadekvátnosť snáh rómskych aktivistov, ktorí vraj“ rómku menšinu v akomsi novo obrodeneckom duchu vyzdvihujú do nereálnych výšin čoby žijúcu pokladnicu tradičných hodnôt“ (Jakoubek a Poduška, 2003, s 125), použijú nasledujúce tvrdenie s odkazom na prácu Mileny Hubschmanovej: „Nemenej pozoruhodnú reakciu národných buditeľov na kritické súdy je vyzdvihovanie úspechov jedincov z vlastných radov, ktoré samozrejme, merané v širšom celospoločenskom kontexte, predstavujú výsledky pri najlepšej vôli skromné(a je otázkou, či sami ich propagátori skutočne veria, že je možné stavať do jednej rady Mateja Piťa a Ludwiga van Bethovena)“ nasleduje odkaz na: Tak slov Hubschmanova, M.: Nikoliv poznámek k hodnotám Romu. In: *Romove v České republice*, Praha 1999, s 26). V skutočnosti však doslovný text Mileny Hubschmanovej tak, ako ju zjednodušujú autori, neznie, a nemá tento vyššie menovaný význam. Romistka doslovne napísala: „ Rómski hudobníci hrali na dvore európskych vladárov, pri ich korunováciách, rómka hudba inšpirovala Liszta, Bethovena, Ravela, Janáčka a ďalších hlavných Nerómov.

Jánoš Bihári, Matej Piťo, Cinka panna a ďalšie mená by mali byť známi nielen u Rómov, ale by mali stúpiť do všeobecného kultúrneho povedomia a to formuje na prvom mieste škola. “(Hubschmanová, 1999, s 26). (tento text uvádza publikácia: Balvín, 2008, s 53-54) Uvedený text, ktorý sme zámerne uviedli v dlhšej podobe ukazuje na veľké skreslenia, ktoré kritici rómskeho etno- emancipačného hnutia rómskeho národa uvádzajú vo svojich publikáciách. Tým sa chceme vyjadriť kriticky v našej diskusii k týmto zámerným prekrucovaniam faktov. Podľa nášho názoru má Milena Hubschmanová pravdu v tom, že ukazuje veľkú inšpirujúcu hodnotu rómskych osobností pre majoritnú spoločnosť. Ani my v žiadnom prípade nechceme a nemôžeme porovnávať rómskych hudobníkov z minulých

storočí s tak veľkými géniami ako bol napríklad Bethoven alebo Mozart. Každá z osobností, rómska i nerómska má svoje kultúrne zázemie a už z hľadiska historického by nebolo možné, aby európske osobnosti stáli na rovnakej úrovni ako rómske osobnosti, ktoré prichádzali postupnou imigráciou do Európy. Na druhej strane však práve kultúrna základňa rómskej spoločnosti ovplyvňuje takú kvalitu hodnoty rómskej osobnosti, ktorá nemôže sa vyskytnúť o osobnosti nerómskej. Ide o osobnosti dvoch rôznorodých kultúr a pretože sa kultúry vzájomne ovplyvňujú, i rómske osobnosti sú obohacujúce pre osobnosti nerómske a zase naopak. Naša diskusia chce preto vyjadriť presvedčenie, že aj rómske osobnosti majú svoju špecifickú hodnotu a prispievajú k rozvoji európskej kultúry a jednotlivých národov. Z tohto dôvodu nemôžeme súhlasiť s názorom kultúrnych antropológov pod vedením Marka Jakoubka, ktorí svojimi publikáciami podceňujú rómsku kultúru a tiež aj hodnotu a význam rómskych osobností pre spoločnosť. Tieto naše myšlienky sú presadzované i v rómskych médiách, o čom svedčí aj náš výskum a analýza rómskych osobností v rómskych médiách a naša predchádzajúca analýza v rómskych médiách. V našej diskusii je potrebné zmieniť sa aj o tom, že témou médií vo vzťahu k rómskej tematike sa zaoberala aj autorka diplomovej práce Katarína Zabáková s názvom „Rómska problematika v masmédiách“. Vo vzťahu k našej práci o rómskych osobnostiach a ich obraze v médiách je potrebné zdôrazniť výsledky jej prieskumu a to častosti výskytu rómskej tematiky v médiách rómskych, predovšetkým v Romano Nevo l'il a v nerómskych predovšetkým Sme (porov. Zabáková, 2006, s. 44-100). V empirickej časti si autorka vytýčila nasledujúce kritéria prieskumu:

- akým témam sa periodiká venovali v sledovanom období v oblasti rómskej problematiky
- v akej miere sa venuje rómskej problematike majoritné a rómske periodikum
- celkové vyznenie článkov a zmienok v kategóriách : pozitívne, negatívne, neutrálne,
- aký obraz Róma ponúkajú dané periodiká,
- podrobiť titulky článkov, či zodpovedajú obsahom,
- či sa dané periodiká venovali rómskej problematike v rámci regiónov, v ktorých majú Rómovia najväčšie zastúpenie, alebo poukazovali na problematiku v rámci celospoločenského hradiska“. (Zabáková, 2006, s. 76).

U nerómskych periodík, najmä u Sme sa vyskytovala časť článkov s rómskou problematikou.(Zabáková, 2006, s. 79). „Z celkového počtu 32 článkov týkajúcich sa

Rómov a rómskej problematiky, ktoré sa vyskytli za sledované obdobie (október- január), bolo 12 ladených pozitívne, čo predstavuje 37,5 percent, 11 článkov bolo negatívnych, čo predstavuje 34,4 percent, najmenej článkov malo neutrálny charakter a to 9, čo predstavuje 28,1 percent.“ (Zabáková, 2006, s. 80). Zaujímavé bolo zistenie, že podľa Zabákovvej mala väčšina článkov v Sme pozitívny charakter, aj kde autorka predpokladala, že články budú mať viac neutrálny charakter. Z hľadiska nami sledovanej témy, teda rómske osobnosti v médiách, sú zistenia týkajúce sa mediálneho obrazu Róma v majoritnom denníku Sme. Obraz Rómov cez zamestnanie bol vykreslený pozitívne, mali sme možnosť dočítať sa, že Rómovia, chcú pracovať, aby mohli zabezpečiť svoje rodiny, že si prácu vážia a aj keď nie sú vzdelaní a nemajú kvalifikáciu, ale majú rozum a keď im niekto ukáže ako na to, tak to dokážu. ...Obraz Róma cez kultúru, ktorej bolo venovaných 5 článkov, bol vykresľovaný s pozitívami, ako šikovný, nadaný, že so svojím nadaním dokážu národ reprezentovať nielen doma, ale aj v zahraničí...“ (Zabáková, 2006, s. 82).

Zistenia autorky nám ukazujú možnosti pre ďalšie práce pri prezentácii rómskych osobností. Ich pozitíva sú predovšetkým v práci, teda v určitej profesii, v kultúre ale tiež vo vzdelávaní. V nerómskej tlači je tiež téma zaujímavá, a je potrebné ju rozširovať v tlači rómskej. Tak bude väčší efekt i pre ovplyvňovanie verejnej mienky o Rómoch ako národa. K tomu sú, ale potrebné i určité opatrenia. Súhlasíme, že je potrebné, ako píše i Katarína Zabáková urobiť tieto kroky:

- „vyškoliť rómskych novinárov, ktorí sa budú danú problematiku pozerat' z objektívnejšieho hľadiska,
- umožniť pracovať rómskym novinárom v majoritných médiách,
- dostať do povedomia Rómov, ale aj Nerómov rómske média, či už tlačené alebo elektronické, čo si ale vyžaduje vyššie dotácie na ich existenciu a distribúciu, aby sa mohli dostať do povedomia spoločnosti,
- posilniť etiku novinárskej práce, aby boli najmä v majoritných či printových, alebo elektronických médiách prinášané informácie týkajúce sa Rómov objektívne,
- prostredníctvom objektívnych informácií zlepšovať spolunažívanie medzi Rómami a majoritnou spoločnosťou,
- premietnuť do oblasti multikultúrnej výchovy, aby obraz príslušníkov jednotlivých etník bol objektívny,
- aby multikultúrna výchova bola zastúpená už v školách“. (Zabáková, 2006, s. 92-93) Z nášho pohľadu je v tomto procese významné, aby v médiách boli

prezentované rómske osobnosti, ich profesionálne kvality aj národná hrdosť na svoj rómsky národ. Rómska identita a ROMIPEN v tom zohrávajú významnú úlohu.

4.2 Polemika, diskusia s psychológom Petrom Bakalárom

Ďalšou témou pre našu diskusiu, ktorú sme si vybrali vo vzťahu k otázke rómsky osobností a hodnoty ich diel je teória českého psychológa. Táto jeho teória je založená na rasistických výkladoch amerických psychológov pod vedením psychológa Arthura Jinsena. Práca týchto psychológa Petra Bakalára, ktorý použil ako analógiu pre svoje zdôvodnenie genetických odlišností od majoritných žiakov. Tieto odlišnosti podľa Bakalára ako je menší inteligenčný kvocient, vraj ukazuje na slabšiu možnosť uplatnenia rómskych osobností v živote. Tieto teórie sa opierajú o dôkazy tzv. IQ testov. Podľa nich vo svojom dôsledku by Rómovia nemohli mať skoro žiadne osobnosti. Podľa môjho názoru tieto teórie nemajú odôvodnenie v praxi. Rómsky národ má svoje veľké osobnosti ako ktorýkoľvek iný národ. Otázka nie je v tom, či ich hodnota spočíva v génoch. Otázka je v tom, že každá osobnosť je výsledkom zložitého systému, ktorý ovplyvňuje “situáciu človeka“ a jeho vzťah ku svetu, čiže aj úroveň jeho edukácie, schopnosť vyrovnat' sa s prostredím“ (Balvín, 2008, s 39) . Hlavná závislosť hodnoty osobnosti nespočíva na génoch, ako sa nám snaží nahovoriť Petr Bakalár, ale ako hovorí veľký antropológ R. F. Murphy, v situácii človeka, čiže aj pôsobnosti určuje : miesto pobytu, socioekonomická trieda, rasová diskriminácia a kultúrna deprivácia.

ZÁVER

Naše výsledky ako aj zhrnutia a závery, ku ktorým sme dospeli počas našej prevedenej analýzy obrazu rómskych osobností v médiách sme sa už venovali v predchádzajúcich častiach našej práce. Napriek tomu, je potrebné ešte pripomenúť, že obraz rómskych osobností sa dá charakterizovať ako novovznikajúca téma, vzhľadom, nato, že sa jej v posledných 20. rokoch nevenovala veľká pozornosť. Aby sme boli objektívni v našej záverečnej reči, musíme zdôrazniť, že aj keď sa tejto téme venovali zahraniční autori ako Ian Hancock, Milena Hubschmanová, na Slovensku sa nevenovala a zatiaľ, ešte ani nevenuje dostatočná pozornosť, tak dôležitej téme akou sú rómske osobnosti a ich obraz a to nielen v médiách, ale aj v celospoločenskom meradle. Boli tu isté tendencie a snahy osobností, ľudí, ktorí sa o to snažili, ale bohužiaľ, už nie sú medzi nami, alebo im v tom bránia iné spoločensko- politické udalosti, situácie. Výzvou však táto téma zostáva aj naďalej a to nielen pre novinárov, médiá, tretí sektor, ale aj pre akademickú obec, politikov a v neposlednom rade pre samotných Rómov žijúcich v osadách, pre ktorých tieto osobnosti môžu byť vzorom, ako aj pre integrovaných Rómov a najmä pre majoritnú spoločnosť, ktorá nie s najväčším nadšením, víta tému rómskych osobností.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

- AZENVACHER, A.: *Úvod do filozofie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, ISBN 80-04-25 414-4.
- AZENVACHER, A.: *Úvod do filozofie*. Praha: Portál. 2004. ISBN 80-71-78-804-X.
- BALVÍN, J.: *Filozofie výchovy a metody výuky rómskeho žáka*. Praha: 2009.
- BAKALÁR, P.: *Psychologie Romu. Volne pokračování knihy Tabu v sociálních vedách*. Praha: Votobia, 2004.
- BAKALÁR, P. : *Tabu v sociálních vedách. Rozdíly mezi rasami (Judaizmus ako evoluční skupinová strategie). Eugenika*. Praha: Votobia, 2003.
- DRAPELA, V.: *Přehled teorií osobností*. Praha: Portál, 1997 ISBN 80-7178-766-3.
- CHARVÁT, J. ŠEFČÁK, L.: 1998. *Média a politika*. Bratislava: MERKUR, 1998. ISBN 80-967754-3-X.
- CHARVÁT, J. ŠEVČÁK, L.: *Média a politika*. Bratislava: Merkur print pre Nový Tatrapress, 1998.
- HALL, CALVIN, S.: Lindsey, Gartner, Loehlin, John C., Manosefvitz, Martin. *Úvod do teorií osobností*.
- HANCOCK, I.: *My rómsky národ – Ame sam e Rromane džene*. Bratislava: Petrus, 2005. ISBN 80-88939-97-6.
- HRONCOVÁ, J. EMMEROVÁ, I.: *Sociální pedagogika*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Pedagogická Fakulta, 2004. ISBN: 80 -8083-028-2.
- HUBSCHMANNOVÁ, M.: Osobnosti romské kultury ve světě a ČR a SR. In: *Bariéry a negativní jevy v životě a vzdělávání Romů*. 3. setkání Hnutí R v 5. ZŠ Most – Chanov 28.-29. dubna 1995. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1996 b, s. 55-58.
- HUBCHMANNOVÁ, M.: Nekolik poznámek k hodnotám Romu. In *Romové v České republice*, Praha, 1999.
- JAKOUBEK, M., PODUŠKA, O.: *Rómske osady v kulturologické perespektive*. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2003.
- JIRÁK, J. KEOPPLOVA: *Media a společnost. Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha: Portál, 2003.

- KOŁODZIEJCZYK, A.: Podejście uzitkowania i korzyści w badaniu skutków oddziaływania mediów. In Kubicka, Dorota, Kolodziejczyk, Anna. *Psychologia wpływu mediów. Wybrane teorie, metody, badania*. Kraków: IMPULS, 2007, s. 31-49. ISBN 978-83-7308-652-4.
- KUBICKA, D., Kolodziejczyk, A.: *Psychologia wpływu mediów. Wybrane teorie, metody, badania*. Kraków: IMPULS, 2007. ISBN 978-83-7308-652-4.
- KUBICKA, D.: *Badania nad wpływem telewizji na dzieci, młodzież i dorosłych*. In Kubicka, Dorota, Kolodziejczyk, Anna. *Psychologia wpływu mediów. Wybrane teorie, metody, badania*. Kraków: IMPULS, 2007, s. 115-143. ISBN 978-83-7308-652-4.
- MCQUAIL, D.: *Úvod do teorie masovej komunikace. S českou predmluvou Jana Jiráka*. Praha: Portál, 1999.
- NEČAS, C.: *Historický kalendář. Dějiny českých Romů v datech*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1997.
- NEČAS, C.: *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999.
- Politológia, Kolektív autorov. Nitra: ENYGMA, 2007 ISBN: 80-89132-03-0.
- Psychológia osobnosti*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Prvé vydanie, 1997. ISBN 80-08-00994-2.
- SEILEROVÁ, B. SAILER, V.: *Človek – masmédiá – realita*. K filozofickému „medial turn“. Bratislava: IRIS, 2008. ISBN 978-80-89256-29-7.
- SEILEROVÁ, B. SAILER, V.: *Človek- masmédiá- realita*. K filozofickému „medial turn“ . Bratislava: IRIS, 2008.
- Sociálna komunikácia*. Zostavili: Daniela Kolibová, Eva Poláková. Nitra: Pedagogická fakulta UKF v Nitre, Katedra rómskej kultúry, 1999.
- SHON. T, J: 2009 Básnik, ktorý túži vidieť za obzor. [online]: Romano Nevo ľil, 2009 (<http://www.rnl.sk/modules.php?name=News&file=article&sid=16554>)
- SCHUSTER, M.: *Svaz Cikánů-Romů – první romská organizace v českých zemích*. In Kaleja, Martin, Knejp, Jan (eds.). *Mluvme o Romech Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava: Univesrsitas Ostraviensis Fakultas Philosophica, 2009, s. 50-60.
- VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace* . Praha: Portál, 2005.

VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. Praha: Portál, 2000.

VYBÍRAL, Z. *Lži, polopravdy a pravda v lidské komunikaci*. Praha: Portál, 2003.

ZABÁKOVÁ, K.: *Rómska problematika v masmédiách*. Diplomová práca. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, Nitra, 2006.